

DACIA

Anul I, Numărul 3

BUCUREȘTI, 15 MAI 1941 • APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ • EXEMPLARUL: 12 LEI

GÂNDURI PENTRU DUREREA ȘI NĂDEJDEA CEASULUI DE ACUM

Nu ți s'a zis oare, prin gura mucenicilor tăi: «Și domnul părinților voștri se va îndură de lacrimile slugilor sale și va sculà pe unul dintre voi, care va așezà pe urmașii voștri iarăș în volnicia și puterea lor de mai înainte?» Alecu Russo, Cântarea României, § 63.

HORIA

Medalie contemporană. Muzeul Bruckenthal. Sibiu

In clipele astea 'n care noaptea se lasă peste cetini, în care focurile 'ncep să pâlpâie în vatră și lămpile pe la ferești, — gândul meu se 'ndreaptă către tine, frate răslețit și îți aduce glas de frate.

Cobor în întunerecul din mine acum și 'ncerc să-ți deslușesc chipul încremenit — dincolo de viforul durerii — așa cum te-am lăsat înapoi, urmărind cu ochii 'n lacrimi, frații care te părăseau în noapte, dârz și hotărît să înfrunți singur furtuna, adunând în pumnii strânși, obida lacrimilor tale.

Poate că vântul îți va aduce cuvântul meu pe aripa lui grea de mireasma câmpului de toamnă. Poate c'ai să-l confunzi cu foșnetul fagilor falnici, ori cu susurul apei din vaduri. Poate că îți va face semn din clipitul unei stele. Sau poate că nici n'ai să-l deslușești de murmurul neliniștii din tine.

Oricum ar fi, ași vrea să știi că mă îndrept spre tine acum. Că gândul meu e acolo, lângă tine, te caută și se neliniștește că nu te poate găsi. Și nu este un gând însingurat, răsleț al ceasului de seară, ci este gândul neîncetat al fratelui, al sorei și poate chiar gândul tău însuți.

Cele mai frumoase rugi nu sunt cele rostite cu glas tare. Ruga văzută a fiecăruia se'nsoțește, cohortă nevăzută, cu ruga tainică a lumii. Toți cei care ne-au fost dragi, ori sunt: părinți, ***sfinți, frați, îngeri, arhangheli***, pășesc alăturea cu noi, se roagă alăturea cu noi, ne stau aproape, ne îmbie, ne susțin. Și alături de ei, ne stau: râul și ramul, muntele și codrul frate.

Așa ași vrea să mă simți și pe mine astăzi iar: al tău, dintre ai tăi. Să mă auzi șoptindu-ți șoapte de nădejde. Și glasul meu să nu-ți fie strein. Și șoapta lui să ți se pară c'ai mai auzit-o. Și după ce eu voiu fi tăcut, tu s'o auzi în tine mai departe.

Nădejdea e lumina întunerecului din noi. Ea e credința celor ce nu văd și nu aud. O știi desigur mai bine decât mine și nu ca să te 'nvăț o spun: ci mai degrabă pentru mine. De când s'au pomenit părinții părinților tăi pe meleagurile pe care stăruiești astăzi, — n'au fost oare ei fiii nădejdii?

Și iată că te paște astăzi ispita amară a 'ndoelii! Te surprind fără să vrei ștergându-ți lacrima și întrebându-te, cum se întreabă aleșii: — De ce eu? De ce dintre atâția frați am fost tocmai eu sortit durerii? De ce casa mea s'a prădat și de ce au fost risipiți tocmai ai mei? De ce nu se putea să treacă *paharul dela mine?*

Păcatul meu nu 'ntrece pe al celui de alături. N'am alergat, ca șoimul, la glasul țării care m'a chemat s'o apăr? N'am făcut streajă la hotar două veri, fără să murmur, cu toate c'am lăsat câmpul pârloagă și am părăsit pe ai mei? Nu eram gata să-mi vărs sângele pentru lege, pentru limbă, pentru datini, pentru dreptate? N'au suferit îndeajuns în trecut, ai mei? Nu mărturisește de jalea lor, fiecare deal, fiecare poiană, fiecare răspântie?

Atunci de ce m'au vândut ai mei altora? Pentru ce m'au trădat ai mei?

Te aud frate, șoptindu-ți mereu, singur și nelămurit, aceleași întrebări în noapte.

Greu lucru e, într'adevăr, să înțelegi durerea ce te lovește, durerea care cade orb asupra celor ce-ți sunt dragi și pe care — tocmai pentru că-ți sunt dragi — îi socotești la adăpostul ei! Greu e să crezi că ceea ce simți că n'ar fi trebuit să ți se întâmple, are rost! Mai ales când, scrutându-ți adâncul conștiinței, nu te simți vinovat de răul care ți se'ntâmplă.

Stăpân în casa ta, n'ai fost nicicând prigonitor de alții. Alături de tine, peste tine chiar, ai lăsat pe alții să huzurească. Chiar dac'ai pătimit în trecut dela alții; dacă te-ai regăsit cu ai tăi, de bucurie, ai iertat și ai uitat... Pârloaga ce ți-a căzut în parte, ai prefăcut-o în grădină. In locul neștiinței, sărăciei, împilării și prigoanei, ai răspândit lumina, îngăduința și propășirea printre toți cei cu care ai conlocuit.

De ce atunci s'a iscat împotriva ta prigoană? De ce ți se spun azi cuvinte de ocară? De ce ai fost despărțit de ai tăi?

Intrebările desnădejdii care ispiteau pe Iov, se cuibăresc în sufletul tău, frate!

Nu-ți pot risipi eu nedumeririle. Ași minți. Indoielile tale sunt încă și ale mele.

Dar ceia ce ași vrea — nu să crezi, pentru că o credință cere totdeauna un temeiu — dar să nădăjduiești și să *dorești*, este ca suferința ta să aibă un sens. Un înțeles care poate că nu ni s'a deslușit încă deplin; dar care nu trebuie să poată să nu fie.

Dumnezeul care ține în mâna lui rosturile a toată firea, care face și desface împărățiile, ca vicțile și ca dimineţile, n'ar fi îngăduit desigur risipirea rodului jertfei acelora care ne-au unit pentru o vreme, — dacă această risipire deolaltă, n'ar fi trebuit să ispășească ceva neispășit. Dacă dreptatea lui Dumnezeu n'ar fi socotit c'a rămas ceva neplătit, c'a rămas ceva necuvenit, în această unire pretimpurie.

Faptul că nu te simți vinovat de ce se 'ntâmplă, nu-i de ajuns. Pentru că, după cum există o solidaritate 'n bucurie, o solidaritate 'n rugăciune, există și o solidaritate în păcat și'n ispășire.

Pentru asta stau și mă cercetez. Pentru asta mă cobor în adâncul cugetului meu și-mi aflu, în împrejurările care te fac să suferi astăzi, un prilej de remușcare.

Poate **frate**, că nu ne-am iubit îndeajuns. Poate că nu ne-am prețuit cum se cuvine. Poate că n'am știut a ne cunoaște. Poate c'am fost superficiali, ușori, sub vremurile mari ale 'mplinirii care ne-ar fi cerut altfel. Vom fi luat în deșert lucruri sfinte. Vom fi greșit fără să ne dăm seama. Vom fi adormit ca fecioarele nebune, și ceasul deșteptării ne va fi găsit fără uleiu în candele. Nu vom fi băgat de seamă semnele ce ni se făceau în jur, sau glasul celor care — deșteptați de dimineață — ne vor fi vestit ivirea lor. Și iată că ceasul meu, ceasul tău, ceasul nostru, pe care neamul l-a așteptat de un mileniu, ceasul pe care Dumnezeu ni l-a dat să-l împlinim, să-l pecetluim cu pecetia ființei noastre, a trecut nesocotit. N'am știut să te caut, să-ți spun cât te-am așteptat, cât te-am dorit. Iată, îmi vin în minte împrejurările dela început și cele de mai pe urmă. Vai, câte lucruri am fi putut face pe care nu le-am făcut! Lenea, căutarea fiecăruia de ale sale, nebăgarea îndeajuns de seamă, bucuria lumii, ne-au furat cu ale lor.

Ce-am făcut oare în acest răstimp binecuvântat, nu numai pentru a ne apăra hotarele pământului văzut; dar pentru apărarea hotarelor nevăzute ale ființei noastre din duh?

Mă gândesc că am fi putut făuri laolaltă, măcar o icoană a ceea ce năzuim să fim, o icoană a omului românesc de totdeauna, atât de strălucitoare la privire, încât o mie de ani dac'ar fi trebuit să intrăm iarăși în noapte, razele ei să ne mângâie și să ne călăuzească pașii în streinătate, așa cum e călăuzită lumea încă de amintirea raiului pierdut, ori romanitatea de amintirea «Daciei felice».

N'am știut să avem despre noi înși-ne vedenia măsurii noastre adevărate.

Vecini de-ai noștri, care s'au trezit la viața de neam în urma noastră, au isbutit să-și dinamizeze acțiunea, punând-o sub scutul mitului părelnic al milenarismului. N'au ajuns să creadă numai ei: dar au făcut și pe alții să o creadă.

Pe când noi, — care ne 'nfrățim de peste două mii de ani cu meleagurile noastre sfinte și care suntem singurii adevărați stăpâni, pentru că suntem aici de totdeauna, — ne-am mulțumit să fim ce suntem de când ne știm, fără a ne căuta în cunoașterea de noi înșine îndeajuns mândria de a fi fost și băștinașii acestor pământuri și coloniștii făuritori ai eternei lor civilizații. Au trebuit să se despice munții și să se deschidă apele, să vuiască codrii și pietrele să iasă din pământ, pentru ca ele să destăinuiască altora ceea ce ne-am sfiit par'că a proclama noi singuri.

O, de n'am părăsi această nălucire a cetății soarelui românesc, așa cum am părăsit cazematele pământului din care nu ne-ar fi putut scoate nimeni! De ne-ar îngădui măcar nădejdea strălucirii ei, să facem față încercărilor de cotropire ale altor idealuri, ale altor vedenii despre om și ale sale, care pătrund în vifornița până în adâncul sufletului unora din noi și ne îmbie să fim altfel decât suntem în adevăr, ne tulbură viziunea noastră.

Dar iată că ne scuturăm de păcatele noastre! Că ne spală apa amară a căinței. Că ne rugăm să se 'ndure de nevrednicia noastră și — îndreptându-ne — să ne învrednicească iar, de aceea ce n'am fost încă vrednici a fi pentru totdeauna.

Un duh nou își face iz de nădejde în mădularele neamului nostru.

Auzi-i pulsul, frate, și ridică fruntea sus! E încă numai un zumzet. Dar crește. Și svonul lui se ridică și umple văile ce duc spre culmi...

Când ne vom întâlni iarăș, frate, lucrurile vor fi altfel. Despărțirea ne-a deschis ochii unora și altora. De ceea ce din nebăgare de seamă am greșit unii față de alții, sau de cei care ne-au trădat în vis, ne vom feri în viitor foarte. Ușurința, nebăgarea de seamă, îngăduința prea mare, uitarea chiar, — pe care le va fi explicat, poate, bucuria de a ne fi găsit iarăș laolaltă după atâtea pribegii — nu vor mai fi printre noi. Vom păși toți, cu fruntea sus, ca să ne împlinim chemarea laolaltă. Chemarea de a străluci lumii în felul nostru, bucuria de a fi 'n lume, chemarea de a resfrânge românește chipul lui Dumnezeu, chemarea de a săvârși mântuirea românește.

Iată pentru ce suferi tu astăzi frate. Iată de ce au suferit prin veacuri atâția din cei mai buni dintre noi, cu a căror suferință te înfrățești și tu astăzi.

Căci una ași mai vrea să știi bine frate: Nu ești singur în suferința ta. Nimeni nu e niciodată răstignit singur, cum nu se roagă nimeni, niciodată singur. Crucile se 'nfrățesc totdeauna câte trei. Cuiele care ți-au străbătut mâinile, le-am simțit în oasele noastre. Loviturile care-ți sfârtecă trupul, le-au sfârtecat pe ale noastre. Nu este deosebire. Suntem părtașii suferinței tale, cum ai luat asupra ta partea ispășirii păcatelor noastre.

Dar în ziua când măsura jertfei și a suferinței vor fi fost împlinite, când se va fi zugrăvit printre noi, în neam, chipul spălării, când sufletele noastre curățite ca aurul prin foc, vor fi fost iarăș topite și călite laolaltă, — Dumnezeul părinților noștri se va îndura și va ridica dintre noi pe Răsbunătorul menit să ne împlinească dreptatea: Nu ți s'a zis oare, prin gura mucenicilor tăi: «Și domnul părinților voștri se va îndurà de lacrimile slugilor sale și va sculà pe unul dintre voi, care va așezà pe urmașii voștri iarăși în volnicia și puterea lor de mai înainte?»

Il va ridica stejar falnic, dintr'un plai de pe la noi, și, adunând în jurul lui mănunchiu, toate puterile neamului, îi va pune în mâini crucea dreptății.

Puterea lui va fi tăria credinței, a răbdării și a nădejdii noastre. Iar cununa lui, va fi cununa de mucenicie și vis a căpitanilor neamului nostru, cununa lui Horia și a lui Iancu.

La această cunună ești părtaș astăzi, frate asuprit și ea este înțelesul încercării tale. De aceea gândul și rugăciunea noastră, unite, sunt ațintite toate către tine și ne rugăm lui Dumnezeu să ne învrednicească de împărtășirea jertfei și a biruinței tale.

Mircea VULCĂNESCU

NISTRUL, FLUVIU ROMANESC

de N. A. CONSTANTINESCU

Dacă Mircea cel Bătrân se putea numi Domn pe amândouă malurile Dunării, fiindcă stăpânea Dobrogea, cu atât mai mult avea drept poporul moldovean a se socoti stăpânitor pe amândouă malurile Nistrului până la Mare, de oare ce încă din secolul XIV când Domnii Moldovei își puneau hotarul la Nistru, oamenii lor treceau pe malul stâng ocupând diferite puncte la vadurile lui, începând cu Dubășarii, Vadul lui Vodă, Vadu-Rașcu, Parcani, și călcând pe urmele unor strămoși vechi de mai multe milenii, vor înainta treptat, întinzându-și locuințele dealungul malului nistrian întreg până în sus la Moghileu și în jos la Maiaki, iar de aici în spre Răsărit, până la Bug, în grupe largi și compacte, dar și dincolo de Bug, în sate din ce în ce mai resfirate până spre Nipru.

Două lumi se întâlnesc la acest mic fluviu și se opun de mai multe milenii una alteia: lumea pădurii carpatice și aceea a Stepei eurasice, Nistrul formând limita firească dintre ele, ca un imperativ al unității geografice carpato-dunărene dintre Tisa și Nistru. Deși etnicește se dovedește că întotdeauna Oamenii Pământului din basinul Carpato-dunărean s'au revărsat peste această limită a Nistrului, până departe spre Răsărit, istoria este garantă că Nistrul n'a încetat de a fi *hotar politic* între cele două lumi de cât în chip trecător și nu numai în favoarea Puterii de Răsărit ci și în. a Stăpânitorului din Dacia noastră.

Să examinăm acest rol dublu jucat de Nistru în Istorie, de vad pentru scurgerea oamenilor din Carpați către Stepă și de permanent hotar politic între cele două lumi, începând cu cele mai vechi popoare ce s'au aflat în aceste regiuni din clipa când raza Istoriei se proiectează pentru întâia oară asupra lor, odată cu năvălirea Sciților, care e cel mai vechiu eveniment cunoscut în Istorie, pe la 700 de ani înainte de Christos.

HOTARUL CIMERIENILOR ȘI SCIȚILOR LA NISTRU.

Nistrul este un nume tracic amintind pe Istru, Histria, dar el apare mai târziu în literatură, față de dubletul antic, *Tyras*, cunoscut de Greci, care l-au dat și coloniei lor Tyras întemeiată cam în acelaș timp la Limanul Nistrului; Rușii l-au folosit pentru orașul nou Tiraspole, așezat ceva mai sus și botezat în epoca Ecaterinei II, căreia îi plăcea să reînvieze aici amintirile clasice. La venirea Sciților stepa cea mare se găsia în stăpânirea Cimmerienilor, amintiți și în Odiseia (XI, vers 14), ceea ce înseamnă că vechimea lor pe aceste locuri se poate sui până dincolo de anul 1000 în. de Chr. Cimmerienii aceștia după credința comună a tuturor istoricilor erau de neam tracic și în calitatea lor de popor dominant, ca păstori-călăreți, asupra unor populații mai vechi, își întindeau stăpânirea lor dela un fluviu Araxe (poate Uralul) pe care l-au trecut Sciții când au pornit în contra lor, până la fluviul Tyras (Nistrul), pe ale cărui maluri s'au oprit ei, când s'a dat lupta între cele două partide, dintre care una nu voia să părăsească solul patriei. Centrul lor se afla în cetatea Cimmeria (Eski-Krim, lângă Kerci) de unde vine și numele Crimeei, care se numia încă pe timpul lui Herodot *Cimmeria*. Este interesant de adăogat, în paranteză, faptul de mare importanță pentru valoarea rasei trace pe acele timpuri, că între secolii VIII și VII înainte de era noastră, Marea Neagră, ocolită cum era, la Nord de Imperiul Cimerian, la Sud de Imperiul Frigienilor (Traci și dânșii) stăpânind atunci toată Asia Mică, iar la Apus de popoarele Trace și Getice, se putea numi un *lac tracic*.

Imperiul Cimerian era de fapt o confederație de triburi, fiecare cu regele său, iar dintre acei regișori de trib se alegea regele cel mare al neamului, întocmai cum odinioară juzii Românilor alegeau, pe timpul năvălirilor barbare, dintre dânșii pe cel mai viteaz ca voevod, respectând în aceasta o veche datină, care se poate sui până la acești Cimerieni strămoși. Când au năvălit Sciții asupră-le, poporul, spăimântat de superioritatea numărului dușmanilor, «luă, zice Herodot (IV, II), — hotărîrea să plece, lăsând țara în mâna năvălitorilor», spre a nu se expune în zadar, și fugi spre Apus, dar regii, cu alți credincioși voind să lupte până la unul «pentru țară contra năvălitorilor», s'au luat după dânșii spre a-i împiedeca și, la malul Nistrului, «egali fiind la număr, s'ar fi bătut unii cu alții». Poporul a îngropat acolo pe cei morți ridicând o movilă enormă apoi ar fi ieșit din țară, fugind prin țara Tracilor și luând de aici încă un popor ca tovarăș, pe Treri, au trecut Bosforul în Asia Mică, unde au prădat și ruinat Imperiul Frigian. Cimmerienii au devenit apoi spaima Asiei, numele lor răsunând ca un fior și în paginile Bibliei: Gomer.

Până aci Nistrul făcuse hotar între două Imperii trace, de vreme ce era dat ca margine a Cimerilor, iar dincoace fiind Geții; el continuă să fie hotar și după aceea, între două imperii scitice de data aceasta, al Sciților regali, la Răsărit de Nistru și al Agatirșilor la Apus; aceasta înseamnă o expansiune a popoarelor Stepei asupra Daciei păduroase. Cu timpul însă Oamenii pământului (neamul geto-dac) birue pe stăpânitorii pătrunși în centrul Transilvaniei, desnaționalizându-i, iar hotarul Sciției se mută până la Carpați, Olt și Dunăre.

Expediția lui Darius pare să fi împins din nou limita politică dintre cele două lumi de la Dunăre la Nistru, pentru că Geții își vor muta după aceea centrul puterii lor la Nordul Dunării, unde se va organiza și regatul lui Dromihete.

NISTRUL CA HOTAR POLITIC AL DACIEI ȘI ROMEI

Prin *Geți* trebue să înțelegem toate popoarele trace din regiunea carpato-dunăreană care au primit religia revelată a lui Zalmoxe, profetul-rege care mai târziu se confundă cu zeul unic al Geților. In chipul acesta diferitele numiri de populații trace locuind la noi, ca Buri, Albocensi, Potulatensi, Predavensi, Caucoensi, Costoboci, Ciagisi, Carpiani ș. a., dispar subt denumirea comună de Geți, care designă pe toți credincioșii lui Zalmoxe ca o *națiune religioasă*, a credinței în nemurire, după cum mai târziu *Dacii*, munteni din munții Apuseni, vor impune acelorași triburi numele lor, ca națiune politică și religioasă, în urma reformei aduse de profetul Deceneu, cel cu stârpirea plantațiilor de vie.

Aceste seminții trace se răspândesc și dincolo de Nistru cu Tyrageții, ceea ce înseamnă că Nistrul devine din nou râu tracic, chiar atunci când el designa în mod aproximativ limita de Apus a autorității Sciților din stepă. Sciții apar dincoace de Nistru încă odată sub bătrânul lor rege Ateas, care purtă războiu cu Filip II pentru stăpânirea Dobrogei și orașelor pontice, dar regele *Dromihet*, a cărui stăpânire, judecând după numărul cel mare al oștilor sale, va fi înglobat, efectiv, Moldova și Muntenia, iar cu numele toată Dacia, respinge peste Nistru pe Sciții lui Ateas și ridică pretenții asupra Geției pontice (Dobrogea), pentru care se lupta cu Lisimah, urmașul lui Alexandru, pe la 300 înainte de Chr.

Cât timp s'a menținut hotarul getic pe Nistru nu se poate ști, căci un mare puhoiu de popoare celtice înaintând de-alungul Dunării, au sfărâmat totul în calea lor până la gurile Dunării, lăsând aici câteva populații din neamul lor ca Scordiscii, din Moesia, Cotensii, Britogalli și Peucini la Dunărea de jos, alții venind pe la Nordul Carpaților, Bastarnii și așezându-se pe Nistru. Este posibil ca regatul getic să fi fost subjugat de Bastarni mai întâi, și de Sarmanți mai târziu; aceștia veniau tot din stepă, nimicind stăpânirea de peste 500 de ani a Sciților, și luându-le locul.

Reforma religioasă de care se leagă, cum am spus, și stârpirea viilor operată de profetul Deceneu pe la 70 în. de Chr. dădu o nouă vigoare războinică popoarelor getice, care, sub conducerea lui *Boerebista*, imitatorul lui Mitridate, cum îl socotea N. Iorga, au înjghebat cel mai puternic regat al lumii trace; el sdrobi popoarele celtice asupritoare de la Dunărea de Jos, respinge pe Sarmiți peste *Nistru* și pe cele vecine din Apus (Boii și Teuriscii) până la poalele Alpilor și implântă la Nistru hotarul politic ce avea să se mențină aci, față de popoarele Stepei timp de trei secole și jumătate.

Boerebista domni între 70—45 în. de Christos având stăpânire și peste Olbia de la gura Bugului. Limita Nistrului se menține și după desmembrarea marelui regat în regate mărunte fiindcă Decebal reface unitatea lui cam în aceleași limite. Anexarea Daciei la anul 106, va pune hotarul Romei pe Tyras, unde el se va păstra până la 275 când legiunile și cadrele administrative romane se retrag din Dacia, lăsată în seama barbarilor federați. El se oprea însă la Tighina, provincia Moesia cuprinzând și litoralul pontic până la gura Niprului.

Dar și după 275, pe timpul năvălirilor, Nistrul a jucat uneori rolul său de hotar politic: mai întâi chiar pe timpul Goților, pe care el îi despărția în două, Vizigoții la Apus, Ostrogoții la Răsărit de Nistru, numai cei dintâi fiind legați de Imperiu cu datoria de a păstra pacea și a păzi Dacia, a cărei posesiune o împărțiau însă cu Carpii și Sarmații, așezați în aceleași condiții.

Cu venirea Hunilor însă se începe o epocă nouă, aceea a dominației popoarelor Stepei eurasice asupra Europei Sud-Estice; și, cum nu mai putea fi multă vreme vorba de stăpâniri politice locale, rolul de hotar al Nistrului va înceta pentru multe secole. De altfel în toată Europa Medievală hotarul este o noțiune ștearsă din uz. Totuși colțul de stepă basarabean Onglos, Bugeacul, își păstrează rolul de adăpost al bandelor, înainte de trecerea lor în Imperiu. Până în sec. VIII, însă, cum Dacia își păstra unitatea etnică și dreptul de dependință imperială, Nistrul formează încă o limită ipotetică, și prin linia lui se va distinge de altfel, mai târziu: deoparte Cumania Albă, și de cealaltă Cumania Neagră, prin care se înțelege Dacia, fără Transilvania, aceasta fiind ocupată de Unguri pe la 1100.

Existența «cnezilor Bolohoveni» la Nistru și dincolo de el, prin secolii XII—XIII dovedește încă odată că și în cursul Evului Mediu, în plină eră a năvălirilor, Nistrul era covârșit etnicește de «Oamenii Pământului» din Dacia după ce Anții de neam slav fuseseră măturați și împinși spre Nord de către Asiaticii din Stepă. In simbioză cu Barbarii Stepei, Românii erau capabili să depășească Nistrul, măcar în regiunea lui superioară.

NISTRUL HOTAR AL MOLDOVEI

Dar dominația popoarelor Stepei e îngustată prin desvoltarea Statelor din centrul Europei: Ungaria și Lituania, dar și a grupărilor politice românești ce vor închega două State războinice, al Țării Românești și al Moldovei, amândouă cu tendința spre Nistru, care este atins în sec. XIV de Moldova și organizat ca hotar politic, înzestrat cu vaduri de negoț și cu cetăți de pază de la Hotin și până la Cetatea Albă, fosta Moncastron al Bizantinilor, care continua rolul vechiului oraș grec Tyras. Afară de această moștenire bizantină, care se leagă mai mult de Mare de cât de Nistru, nici un alt oraș sau cetate de pază n'a existat vreodată la Nistru, care să fi fost creația altui popor de cât cel Moldovean.

In epoca de glorie a Moldovei Nistrul s'a păstrat ca hotar de Stat și ca limită a Europei civilizate, ca bulevard întărit față de barbaria Tătarilor, stăpânii pe timp de cinci sute de ani ai Stepei răsăritene. Ei trebuiau ținuți în frâu printr'o strașnică pază cu biruințe care înroșiau apele Nistrului de mai multe ori în fiecare deceniu. Astfel s'a ținut hotarul acesta de viteazul popor moldovean, cea mai energică ramură a României, timp de patru secole și jumătate, când el ne fu răpit printr'o îndoită trădare.

Chiar într'o epocă de slăbire și desființare a forței sale militare, Statul moldovean a fost în stare a trece peste Nistru, în partea lui de mijloc, alipind în mod trecător o parte din Ucraina, zisă Ucraina Hanului, care se închinase la Turci, și se întindea din Nistru, între Moghilău și Dubăsari până la Bug: Duca Vodă care o ținu trei ani 1681—83, cu centrul la Nimirov, o colonizâ cu Moldoveni în bună parte, înființând aici acele vestite exploatări agricole, care au pus începutul înfloririi acestei țări.

Ca și pe timpul strămoșilor indepărtați, însă, Nistrul lăsa să treacă spre Răsărit prisosul de viață de la noi. In cărticica sa «Românii de peste Nistru» din 1918, N. Iorga, afirmă că încă de «pe la 1400, Nistrul era nu numai un hotar moldovenesc, ci un râu românesc», dat fiind străjile moldovenești ce vor fi păzit capetele de poduri și populația moldoveană adunată pe ele (p. 8). In tot secolul XVII d-sa constată că «prisosul de viață economică, de caracter agricol al Moldovei era firesc să se reverse tot mai mult peste Nistru» (p. 24), din cauza stării de lucruri din Polonia și a legăturilor ce Domnii și boerii întrețineau cu guvernul polon și cu nobilii de acolo. La colonizarea de bună voe s'a adăogat în sec. XVIII, colonizarea silită împlinită de Ruși cari, după fiecare războiu cu Turcii mutau «mase mari de Moldoveni» pentru a coloniza provincii pustii. Numai în 1739, generalul Münich ridică «peste o sută de mii locuitori» din biata Moldovă, luându-i în deosebi din «ținutul Hotinului și de pe marginea Cernăuților», împreună cu vitele lor (Neculce, p. 412) iar în ultimul războiu din acel secol, la pacea din 1792, oștile rusești au dus cu ele atâta lume «încât se spunea că au fost așezate acolo două treimi din locuitorii Moldovei» și era vorba «să se refacă Ucraina lui Duca Vodă, între Nistru și Bug, ca Moldovă Nouă, sub acest titlu chiar» (N. Iorga, p. 42). Ideia unei Moldove Noi peste Nistru este deci un proiect mai vechiu, de la sfârșitul sec. XVIII.

Numărul Moldovenilor de peste Nistru dintre cari numai o mică parte sunt cuprinși azi în Republica sovietică «Moldova» e socotit între 620.000 (Harea) și opt sute de mii (St. Ciobanu), ba chiar la peste un milion (A. Nour).

La 1812 hotarul Nistrului ni s'a luat printr'o dublă trădare, în timp ce poporul și Statul Moldovean, ca și neutru, nu jienise pe niciunul din cei doi beligeranți: trădarea Sultanului suveran care impunând dezarmarea vechei oștiri moldovene se obligase în schimbul tributului să garanteze hotarele Moldovei; la aceasta se adaogă trădarea Țarului, care venind în numele Crucei și fiind primit prietenește era dator cel puțin să nu smulgă ținuturi tocmai de la Creștinii pe care pretindea că vine să-i scape de Păgâni.

Iată cum se dovedește deci, prin paginile nemincinoase ale Istoriei, caracterul Nistrului de hotar al Daciei eterne, din cele mai întunecate timpuri cunoscute până astăzi, neclintit în curs de aproape trei mii de ani: el a fost întotdeauna hotarul unei Lumi de ordine și civilizație despre Lumea Stepei nesfârșite.

PASTORII / de D. CIUREZU

Sub cununa zărilor
La mărgeanul mărilor.
Lângă sânii norilor,
Clipesc stele
Logostele
Șiruri albe
De mărgele;
Flori de aur
Și inele
Cu luceferi
Printre ele...
Dar nu-s stele, logostele,
Nici șiraguri de mărgele
Cu luceferi printre ele:
Sunt turmele anilor
Anilor, ciobanilor;
Sunt turmele natului.
Natului, bărbatului
— Drum de veacuri, drum de stele
Prin păduri, peste muncele,
Cu ciobanii după ele —

Bucur și-a pus turma lui
Sub perdeaua vântului
In geana pământului;
La mărgeanul mărilor
Sub cununa zorilor
Lângă sânii norilor;
In mătasă de privaluri
Intre liniști și 'ntre maluri
Lângă zariști, lângă valuri...
— Când mi-s ochii mări și punți
Mă cuprinde-un dor de munți,
Când mi-s ochii munți și soare
Mă cuprinde-un dor de mare:
— Taina vieții, taină grea
Cu nămeți de vreme rea
Cu toți codrii peste ea... —

«Voi argați, voi nouă frați,
In obezi de fier legați
Cu pământu'ngemânate
Cu pădurea cununate;
Până'n iarnă să-mi durați
Nouă târle, nouă sate
Cu pământu'ngemânate
Cu pădurea cununate;
Nouă sate'n nouă căi
Lângă ape, lângă văi
Cu ostrețe de câini răi,
Cu porți mari de vâlvătăi,
Cu lumină prin odăi:
Că vă dau la fiecare
Câte-o mie de mioare
Nouă cai, nouă samare,
Nouă rânduri de șiștare
Nouă târni cu grunji de sare
Pentru noateni și sterpare.

Voi argați, voi nouă frați
Zările le cercetați
Stânele vi le-așezați,
Sub bătaia vântului
La rodul pământului
Lângă vadul norilor
In calea cocorilor
Sub sprânceana codrilor.
Când o fi să trec spre munți
Să m'aștepte nouă nunți,
— Nouă nunți, cu nouă zări
Legănate de cântări;
Nouă turme, nouă sate
Cu pământu 'ngemânate
Cu pădurea cununate...

Și-au plecat doinind în zori
Nouă turme de miori
Nouă frați, nouă argați.
— Nouă creste de Carpați —
Mânzărari în fier legați
De luceferi descântați
De lumină luminați
De cavale alintați;
Și s'au dus cu zările
Inălbind cărările;
Și s'au dus cu soarele
Luluind ponoarele;
Și s'au dus cu brumele
Să-și așeze turmele;
Sub bătaia vântului
La rodul pământului;
Lângă vadul norilor
In calea cocorilor
Sub sprânceana codrilor...

LEGEA ROMANEASCA

de DAN BOTTA

Numele roman, sentimentul tradiției legitime a Romei, acestea au implicat pentru Români și conștiința esențial romană, a distincției dintre ei și restul lumii.

Orbis romanus era, prin excelență Lumea — în sensul ei luminos, de univers al legilor civile, cunoscând o admirabilă ierarhie de funcțiuni, în fruntea căreia, alături de zei și zeu el însuși, se afla Impăratul. Dincolo de această *lume* se întindea, ca o negație a ei, noaptea primordială a Barbariei.

Caracterul ecumenic al Imperiului, derivă din conștiința că el singur întruchipează lumea, că o întindere a lui înseamnă, de fapt, o victorie a lumii asupra negației sale, o înfrângere legitimă a întunericului..

Distincția «Roma și Barbarii», manifestă desigur conștiința unei mari energii politice pacificatorii, — sensul Păcii Romane, — și sentimentul privilegiului roman, sensul lui *civis romanus*, dar, mai ales, sentimentul creațiunii sacre a Romei, natura augustă, impregnată de har, a statului roman.

In cetatea de scaun a lui Constantin cel Mare, împăratul roman, de religie creștină, nu renunță la nici unul din atributele sacre pe cari, în virtutea unei religii de caracter politic, Roma păgână i le conferise mai de mult.

Reunind în persoana sa autoritatea sacră a Romei și funcțiunea pontificatului roman, împăratul s'a considerat neîntrerupt — și sub augurii nouei religii — o făptură divină pe pământ.

La Ravenna, în refracția minerală a mozaicului, Justinian, hieratic, în lung vestmânt imperial, poartă în jurul frunții aureola sfinților. El este, ca și predecesorii săi romani,o persoană divină, «divus imperator» și tot ce e al lui și toate faptele sale sunt divine. El face parte, încă de pe pământ, din biserica biruitoare.

Implântând Roma în centrul lumii thracice, Constantin cel Mare o așezase nu numai pe un pământ profund creștin, dar în adierea unui spirit de misticitate, a unui mare dor de absolut.

In persoana împăratului de naștere thracică s'a cununat, cu atributele autorității de stat, și sensul unui pontificat mai înalt decât al Romei: al zeului pe care Geții — fruntea popoarelor thracice — îl reverau sub numele «Zalmoxis». Dio Chrysostomus știa că regele dac reunea uneori funcția sa cu aceea de preot: *et rex illis et pontifex ob suam peritiam habebatur.*

In marile ambiții creștine ale lui Constantin cel Mare, geniul practic al Romei este nespus de viu. El adună sinoade și impune episcopi, el decide în lucrurile Domnului, ca vicarul lui pe pământ.

Justinian nici el nu va proceda altminteri. Dar tot ce era centurion roman în predecesorii săi, e preot într'însul. Sentimentul de fiecare pas al Nevăzutului, înfiorarea înaintea lui Dumnezeu, conștiința sacerdoțiului...

Iustinian va ridica pe împăratul-arhiereu, pe «cel asemeni apostolilor», ἰσαπόστολος — cum l-au consacrat canoanele — la cea mai înaltă expresie. Se manifestă în el sufletul thracului mistic. Imperiul întreg — res romana — capătă reflexul de idealitate al concepției creștine. El e un lucru al Domnului, un fapt de ordin extratemporal: *Res romana Dei est...* Concepția aceasta va duce mai târziu până la strania rătăcire că imperiul n'are nevoie de arme, că îngerii luptă pentru el.

Iisus Pantocratorul, Iisus în cea mai solemnă expresie a divinității sale, poartă în palme atributele puterii romane. Ceeace se întinde dincolo de lumea creștină, negația imperiului, nu există în spirit.

Aceasta e concepția pe care a mărturisit-o Bizanțul, în fața catolicismului roman. Desprinsă de Barbari din corpul lumii imperiale, Roma Sfântului Petru, — cu episcopii ei superbi, ostili Impăratului — începuse a fi negația Romei. In imperiu, împăratul e preot. Schisma e o formă de usurpație. Contestând împăratului dreptul de a decide în lucrurile Domnului, Papii și-au arogat dreptul de a decide în lucrurile lumii. Ecumenicitatea s'a retras atunci în limitele lumii de dreaptă credință, în limitele ortodoxiei.

In limitele acestei lumi au existat secesiuni numerose, împăratul din Cetatea de scaun a fost deseori contestat, și s'au creat state în afara autorității sale. Dar aceste state au conservat intact caracterul originar roman, au fost creațiuni imperiale — nu de model imperial ca imperiul barbar al lui Carol cel Mare — ci generate de focarele de energie romană ale lumii de atunci, de Români.

Creațiunile politice, ivite pe urmele despoților Serbiei și ale autocraților bulgari s'au putut ridica, așa dar, la treapta imperială în măsura în care la temelia lor erau Românii.

Titlul imperial roman pe care-l purtau capii acestor creațiuni romane — am demonstrat aceasta — nu era o deșartă aroganță, ci mărturia unei colaborări cu aceia în mâinile cărora Constantin cel Mare așezase dreptul de a crea pe împărați.

Cuvântul «împărat» de strictă descendență romană, care se ridică în sufletele noastre cu lumea fermecată a legendelor, desvălue caracterul esențial românesc al persoanei imperiale.

Figura legendară a Impăratului, atmosfera de bunătate familiară, de cucernicie, de bărbăție, în care e învăluit, relevă profunda comunitate a poporului, din mijlocul căruia se înalța fruntea pururi augustă a Cesarilor.

Pentru Români, celalte creațiuni de stat, oricât de întinse ar fi fost, nu erau decât *crăii*. Cuvântul derivă dela numele lui Carol cel Mare, creatorul unui imperiu care — fără transmisiune legitimă, fără nucleul de energie romană — era în ochii lor o ficțiune.

Valoarea morală a unei creațiuni imperiale românești izvora din însăși conștiința posesiunii legitime a numelui și tradiției romane. Valoarea politică a unei atari creațiuni era nespus de mare. Infrângerile suferite de împăratul latin al Constantinopolei, moartea lui în robia lui Ioanițiu, legăturile de familie pe cari împărații latini ai Constantinopolei le-au creat cu casa Asanizilor, toate acestea o spun destul de limpede.

Villehardouin recunoaște în Ioanițiu un rege foarte puternic: *roi s'en ere 'aiz riche... Mult fus riches et postéis l'avoir...*

Nicetas Acominatos descrie cumplitele sale unelte de luptă, folosite la Serres — arme noui, mărturisind o tehnică originală, superioară celei a Latinilor — și amintește cu emoție de oastea lui Ioanițiu la asediul Varnei: «oaste foarte multă și leită în zale».

Aceste imperii, de tradiție romană, în cari împărații rivali exercitau o autoritate continuă asupra Bisericii n'au dus totuși în sânul ei, la secesiune, la schismă.

Biserici autocefale, în cari un împărat face legea, erau totuși unitare în spirit, participau la ecumenicitate, în limitele lumii de dreaptă credință...

O explicație posibilă — pe lângă aceea a marei fascinații pe care o exercita doctrina creștină în fine constituită — e și aceea a prezenței, în toate, a elementului fundamental roman, a romănității noastre solidare.

Românii numesc într'adevăr religia lor cu acest nume semnificativ «legea românească». Ei au redus noțiunea legăturii mistice dintre ei și Dumnezeu — *religia* — la noțiunea mai viguroasă, mai plastică, prin excelență romană a *legii*. *Legea* de interes esențial politic exprimă pentru ei, acum, religia de interes esențial politic. In acest înțeles, religia este legea fundamentală a statului, rațiunea lui de existență, principiul lui de autoritate în lume.

Legea aceasta este românească. In această expresie străbate — credem noi — și conștiința marei contribuții a poporului nostru la mărturisirea ei în lume — marele număr de martiri originari de pe pământul thracic — dar, mai mult, conștiința că ea se întinde în limita creației romane. «Românesc» are deci înțelesul ecumenic al cuvântului «roman», valoarea lui politic-religioasă.

Așa se explică mărinimia voevodală, pe tot întinsul Răsăritului ortodox, daruri și ctitorii semănate pretutindeni din conștiința datoriei românești, din vocație pentru «legea românească».

Voevozii nu mai poartă titlul imperial, dar în numele lor de domni străbate un echo puternic din titlul imperial roman: *dominus noster imperator.*

Pe zidurile ctitoriilor domnești ei pot fi văzuți, în lung strai împărătesc, purtând pe cap înflorita cunună a Comnenilor, a Paleologilor.

Ei sunt preoți și împărați. In ei e pururi vie conștiința de stat romană. Mirul care face un domn, face din același om un preot. Investit cu putere harică, el are treapta unui arhiereu, a unui ἰσαπόστολος.

Caracterul religios al funcției voevodale e limpede în istoria noastră. Cineva ca să fie domn, cată să fie, ca și preotul, nevătămat la trup, mândru la înfățișare. Un Joldea nu se poate confirma în scaun, pentru simplu motiv că e slut. Petru Șchiopul avea un defect abia perceptibil...

Cine e uns domn, își schimbă numele. El pierde, ca și monahii, statul său de mirean. Numele domnesc e acela de Ioan, nume de adânc răsunet mistic: Io, în grafia slavonă.

Pe lângă acest nume, Domnul păstrează în genere numele său, deși nu rareori și pe acesta și-l schimbă. Petru Stolnicul își va lua ca domn numele imperial de Alexandru. Tomșa și Răsvan se vor numi, domnește, cu numele lui Ștefan cel Mare. Iacov Despotul se va numi Ioan. Și Lupu Vornicul va adopta numele împăratului legislator Vasile.

Voevozi — ca acel turburător Radu Mihnea, ale cărui visuri domnești sunt frumoase ca ale lui Despot — au luat parte ca arhierei la consacrarea unor ctitorii ale lor, au exercitat *de fapt* funcția lor sacerdotală.

Conștiința sacerdoțiului și sensul religios al domniei românești au fost exprimate admirabil de Ștefan cel Mare.

El este acela care impune oștirii sale — înaintea marilor încercări — rugă și post, veghe desăvârșită a sufletului, religioasă purificare în vederea biruinței. Invingător, el respinge orice laudă. Prinosul și slava se cuvin numai lui Hristos.

Și când e să ia pana el scrie cuvinte cari par a fi ritmate de un suflu divin: «Auzind și văzând noi aceasta — scrie Ștefan după lupta dela Podul Inalt — am luat sabia în mână și cu ajutorul Domnului Dumnezeului nostru atotputernic am mers asupra vrăjmașilor Creștinătății, i-am frânt și i-am călcat în picioare și pe toți i-am trecut sub ascuțișul sabiei noastre, pentru care lucru lăudat fie Domnul Dumnezeu».

Se întâmplă însă ca și Ștefan să fie înfrânt și iată-l scriind către principii creștini — aceasta după ziua dela Valea Albă, când a pierit floarea oștirii moldovene: «Eu și curtea mea am făcut ce am putut și s'a întâmplat ce v'am spus. Ceeace cred că a fost voia lui Dumnezeu, ca să mă pedepsească pentru păcatele mele. Și lăudat să fie numele lui».

Magnifică expresie a sufletului acesta în contact viu cu Divinul, infinit în înțelegerea pe care o are a rosturilor lumii a doua zi după cea mai cruntă dramă din existența sa — și din existența Moldovei.

Pe un părete dela Mânăstirea Voroneț, Ștefan Ctitorul a fost închipuit de pictor într'o imagine nespusă. El e în genunchi, purtând în palme grațiosul său dar — splendidul chivot al Voronețului — și lângă el înconjurându-i umărul cu brațul drept — într'un gest de nesfârșită prietenie — Sfântul Gheorghie, sfântul thracic, sfântul victoriilor îl presintă Pantocratorului, lui Iisus Impărat al Lumii.

E aici, în prietenia aceasta cu sfântul viforos al luptelor, un reflex al gloriei imperiale.

Lupta cu Turcul păgân intra în sentimentul misiunii sale. Ștefan era ca și Mircea cel Bătrân care în tractatul de alianță încheiat cu Sigismund, regele Ungariei, numea pe turci *specialissimos suos hostes*, vrăjmașii săi cu totul speciali, ca și Ioan Corvinul, în care apare însă și o față nouă papistașă de condottier, pătruns de ideia creștină, de ideia de apărare a patrimonului sacru al lumii — de conștiința ecumenicității.

Această conștiință n'a dispărut sub loviturile Turcului.

Când Poarta a îngenunchiat pe Domni, autoritatea lor spirituală în lumea ortodoxă — printr'o grație divină — a sporit.

După ce, în multă umilință, în palatul Padișahilor, domnul român săruta în semn de supunere mâna temutului Turc, o imensă răscumpărare îl aștepta.

Din tristețea acelei decăderi, din acel străfund de umilință, un gest mistic ridica pe domn la cea mai înaltă demnitate. Intr'adevăr, în pragul Patriarhiei de Constantinopole, Patriarhul îl aștepta. Corurile începeau să intone imnul de încoronare a împăraților și domnul român era uns după datinile imperiale. In el moștenirile Bizanțului — și cea românească și cea greacă — își împleteau sub binecuvântarea Bisericei. Nimic nu mai lipsea autorității sale spirituale.

In catedrală și până pe străzile Constantinopolei, domnul român era salutat cu aclamațiile datorate Impăratului, cu străvechile πολυχρονία.

Și au fost domni cari ca Petru Cercel au adus alaiului lor toate atributele măririi: călări muiați în aur și argint, aur aruncat pe drumuri ca în timpul slavei bizantine.

Intreg răsăritul ortodox i-a considerat capi ai lumii. La curțile lor veneau patriarhii ecumenici, se convocau sinoadele.

In slava unei zile, ca aceea a Mânăstirii Argeșului s'au putut vedea la Curtea de Argeș, întruniți, patriarhi, mitropoliți, episcopi și egumeni veniți dela marginile lumii. Pentru prestigiul Domnilor, pentru confirmarea autorității lor până în Siria și în Liban, în Armenia și în insulele egeice, unde numele lor era pomenit ca al împăratului de odinioară, ne închipuim ce tezaure românești s'au revărsat.

Aproape simultan cu această reintegrare mistică a domnilor în patrimoniul romanității noastre, se petrece un fenomen al cărui sens prodigios n'a fost descifrat până acum: limba românească ia locul slavonei în textele sacre, în cărțile de ritual, și — ceeace e unic pentru o limbă vie — în celebrarea oficiului divin. Se precipită în limba românească, așa dar, caracterul ei originar ecumenic. Ca și limba latină pe care o întruchipează integral ea este o limbă liturgică, înțeleasă în ceruri.

Ortodoxia îi recunoaște virtuțile sacre, și când episcopul ortodox al Transilvaniei va semna actul de uniune cu Biserica Romei, Papa însuși o va recunoaște ca limbă de cult.

Este — mi se pare — singurul exemplu al unei limbi vii care se ridică pe această treaptă — exemplu al unui privilegiu divin care poate fi obiect de profundă meditație.

Odată cu aceste mărturii ale harului, conștiința misiunii românești în lume a sporit. Domnii noștri își manifestă voința de a se afirma ca împărați ecumenici, de a ridica asupra Constantinopolei marea lumină a Crucii...

Viziunea Constantinopolei a început să-i bântue.

Cel dintâiu care ne-a lăsat mărturia ei, a fost acel tragic Despot Vodă, asupra căruia s'a abătut însă de când cu drama lui Alecsandri, o urgie de romantism.

El e acela care visase — ne spune un contemporan — trei îngeri oferindu-i trei coroane: a Moldovei, a Transilvaniei și a Țării Românești.

Străbate în această imagine ceva din candoarea unei picturi italiene dar și instinctul nespus de puternic al solidarității Daciei.

De aceea n'ași putea crede prea ușor ipoteza admisă azi de istorici a descendenței lui Despot cu totul străine de sângele românesc.

Un om care aleargă aici dela marginile Apusului, chemat ca de o vocație fără seamăn, care arde de dor să unifice Dacia, care dă Moldovei o Academie, o armată, ridică cetăți, nu poate fi un copil al nimănui, mânat doar de miragiul aventurii.

Dacă vom adăuga la aceasta că se pretindea, cu ultima energie descendent din Ștefan cel Mare, că vorbia în cuvinte inspirate despre originea romană a poporului său, că-i atribuia misiunea de a reface imperiul, înverșunarea asupra lui a oamenilor de știință pare stranie.

Intr'adevăr iată pe Despot scriind boierilor săi, în Februarie 1562:

«Sper ca în scurt timp să cuceresc locurile Moldovei mele pe cari le are Păgânul, adică țărmul Dunării și, nu numai acela, ci și Țara Românească și Grecia. Și nu ne îndoim de ajutorul tuturor principilor creștini pe mare și pe uscat asupra vrăjmașului comun, și intr'una cu mila Domnului, vom avea biruință asupră-le și neîncetată vărsare a sângelui lor»...

Mihai va visa și el restaurația imperiului. Sabia lui fascinase întreaga creștinătate din Peninsulă. Mitroplitul Tirnovei îi promitea legiuni de creștini. Totul părea aproape de împlinire. Și visul acesta căzu.

In secolul XVII se întâlnesc — spre durerea românismului — trei principi ambițioși ale căror veleități imperialiste se loveau una de alta: Matei Basarab al Țării Românești, Georgie Racoț al Transilvaniei și, mai presus de ei, Vasile Lupu, cel care-și luase ca domn numele imperial de Vasile și despre care Miron Costin, cu iscusita lui pană scria: «Nu-l încăpea Moldova, ca pe un om cu hirea înaltă și împărătească, mai mult decât domnească».

Tot atunci avea să-și consume nostalgiile imperiale, ilustrul descendent al împăraților Cantacuzini — de viță thracică — și al sângelui băsărăbesc: Șerban Cantacuzino.

In linia marei tradiții românești — considerându-se, ca și predecesorii lor, capi politici ai lumii ortodoxe și, în acest înțeles, împărați și descendenți de împărați pe tronurile Țării Românești și Moldovei — Fanarioții vor urmări cu toată ardoarea visul imperial.

Aproape toți au fost magnetizați de dânsul. Alexandru, Mavrocordat, Matei Ghica, Constantin Ipsilante, au pus la cale planuri de amănunt. Un alt Ipsilante, Alexandru, fiul unui domn al Țării și unei Văcărescu avea să încerce în acel proiect fantastic al Eteriei împlinirea lui.

Alexandru Ipsilante a expiat, în ruină, vina de a se fi supus atunci — poate fără voia lui — nu ideii ecumenice, de esență religioasă a imperiului, ci ideii naționale grecești.

In aer erau încă salvele retorice ale Revoluției franceze. Naționalismul laic începea. Sub influența lui domnia românească își va pierde patrimoniul ei de mari tradiții.

Ruina tradiției romane, negația statului ecumenic ortodox, batjocorirea unei culturi milenare — singure proprii geniului nației noastre — prin adoptarea unor triste simulacre din Apus, toate acestea au început atunci. Era liberalismul născând al lui Gheorghe Lazăr, al lui Tudor, al Cărvunarilor...

PECETIE PE UN HRISOV AL LUI ȘTEFAN CEL MARE

Colecția Arhivelor Statului

SPRE O NOUA RENAŞTERE

Sentimentul de panică în fața ultimelor sbateri ale unei civilizații care se prăbușește total și tristețea care domină asupra acestui sfârșit de ev, îndeamnă înălțarea gândului spre viziunea superbă a celei mai strălucitoare ere, în care omul se confundă cu zeii prin atingerea frumuseții absolute. Complexitatea Renașterii se desprinde total numai prin artă. Manifestată general, înfășoară variatele aspecte ale trăirii sub cel mai luminos văl.

Literar, Renașterea putea fi anticipată de confesiunea Divinei Commedii, de opoziția modernă a omului contemplator față de Dumnezeu sau de înalta aspirație spre libertate a lui Dante, care rătăcea în poema lui, cași în viață, „libertà cercando''.

Și dacă Beatrice este Adevăr transcendent revelat prin frumusețea absolută, pământeana Francesca da Rimini, umanizată de pasiunea care o stăpânește etern, înălțând-o deasupra pedepsei Infernului, se integrează în Renaștere.

Este contrastul simbolizat de Platon în cele două Afrodite — Urania și Pandemos. Și în acest sens medievalul Dante e mai platonic decât însuși reprezentantul platonismului, Marsilio Ficino.

Anticipări ale Renașterii sunt atitudinile omului nou.

S'ar putea prelungi departe paralelele între Romantism și Renaștere sub acelaș semn al lirismului copleșitor. A fost înscrierea în epocă a idealismului platonician, căruia un filosof neoplatonic ca Marsilio Ficino îi ridica altare — sau pe care miraculosul Pico della Mirandola îl dorea «împăcat» cu creștinismul. A fost domnia estetică răspândită peste Italia, pătrunzând cele mai variate manifestări. Este arta Renașterii, aceea care ridică bolțile armonice sub cerul florentin sau roman din simetria lui Brunelleschi sau Michelangelo. Și privind magnificul dom al Florenței, încununat de cupola lui Brunelleschi ne vom închina înaintea înaltelor gânduri, ce l-au închipuit și l-au dorit; «con la piu alta e sontuosa magnificenza, che inventar si possa».

Aceeași dorință pasionată de frumos, pe care legendele Meșterului Manole o pun la temelia altei nașteri de minune — Curtea de Argeș.

E arta guvernării, prilej pentru Machiavelli de a dărui Italiei pe conducătorul perfect, pe «Il Principe» Cesare Borgia, al cărui destin se desfășoară sub semnul verbului «a îndrăzni» —, a purtării războaielor, în care la un asediu, ca acela al Volterrei, condotierul Federico de Montefeltro, nu lua ca pradă de răsboiu decât o împodobită Biblie — este arta perfectului om de lume, omul fastuoaselor Curți, șlefuit de educația umanistă a unui Vittorino da Feltre, cristalizată în cartea ambasadorului Baldasare Castiglione, «Il Cortegiano».

Sau este înflorirea, acesta este termenul potrivit — Curților răspândite în toate centrele, fie chiar și mici ale Italiei.

Cel dintâi palat al Renașterii în Florența — înălțat de Michelozzo, Palazzo Medici, avea să adăpostească oameni de măsura unui Cosimo dei Medici, despre care Ficino spunea «Datoresc mult lui Platon și nu mai puțin lui Cosimo; el a întrupat pentru mine virtuțile a căror concepție mi-a arătat-o Platon», iar Florența avea să-l onoreze cu titlul de Pater Patriae, sau ca Lorenzo Magnificul, strălucit om politic care va purta cetatea pe culmi atât de înalte încât asemuirea cu Atena vremii lui Pericle, nu va părea exagerare — poet adevărat el însuși, a știut să adune în jurul său artiști, învățați și literați celebri ca Poliziano, traducător în latinește a Iliadei la optsprezece ani și cel mai mare poet al vremii — Marsilio Ficino, șef al Academiei Platonice, Luigi Pulci sau Pico Conte della Mirandolla, miraculos prin imensa cultură. Aceștia vor fi membrii celebrei Academii Platonice, care își păstrează faima, până în zilele noastre.

La Urbino, unde orașul e rezumat în fortăreața seniorală, la care a muncit propriu și Seniorul, când meseria de războinic nu-l purta departe,

Sau este templul marei dragoste, nemurită arhitectonic în Malestatianul din Rimini, consacrat ca unei zeițe, Isottei. Infloria arhitectonic palatul din Ferrera al marchizei celebre Isabella d'Este în apartamentele cari formau «lo studiolo», unde lucrurile minime erau rezultatul celei mai puternice preocupări de frumos. In fastuoasa Florență era lanțul serbărilor și al banchetelor, care în imense procesiuni alegorice, readuceau florentinilor crâmpee din timpurile anticei Grecii. Ca în toate manifestările Renașterii preocupările de artă nu lipseau, costumele — zalele erau desemnate și sculptate de pictori și sculptori celebri — discursurile pregătite de cei mai mari învățați.

Insă în ville-le din jurul orașului, în mijlocul naturii, cântată nouă de Poliziano sau în Mânăstirile Medicilor, ce împodobeau Florența aveau loc alte banchete literare, filosofice.

Reuniunile Academiei Platonice în villa Carreggi — unde Marsilio Ficino ținea veșnică aprinsă candela înaintea bustului lui Platon, ori în mânăstirea dela Camaldoli au dus la Neoplatonism, religie a frumosului și a dragostei, care va stăpâni nu numai viața intelectuală a secolului, ci va colora literatura poetică a secolelor următoare. Epocă de contraste puternice, în care reprezentanți ai Bisericii puteau asasina un Giuliacio dei Medici, lângă altare creștine — sau era purtată păgân desvelită pe străzile întristate ale Florenței, extraordinara frumusețe a Simonettei Cattaneo, Anadyomena lui Botticelli — spre cripta mortuară.

Insemnul lui Lorenzo — laurul uscat din care înverzesc muguri noui gândit și ca simbol al neamului — fie simbol valabil pentru învierea spirituală a lumii de atunci.

Așteptarea revelației, care ne va reînălța pe culmi e obsedantă ca presimțirea pre-dantescă.

Unde este cititorul de zodii care să poată desluși pe care cer și deasupra cărui pământ se va opri Steaua pe care o așteaptă magii tuturor popoarelor?

Dolores NEGRESCU

CAUZA VIITORULUI ROMANESC

Fiecare națiune își are cauza sa proprie. Fiecare națiune crede în destinul ei.

O națiune fără cauză este o națiune pierdută.

Cauzele națiunilor sunt căi de revendicare a veșniciei. Prin ele se câștigă permanența în istorie și se păstrează legătura prezentului cu viitorul. Când o națiune pierde încrederea în viitor nu mai are nici o cauză. Trece în rândul națiunilor sortite dispariției.

Sunt națiuni care mor și națiuni care nu mor niciodată. Națiunile care mor sunt națiuni care au pierdut încrederea în propriile forțe și-au renunțat să revendice ceva pentru sine. Națiunile care nu mor niciodată sunt națiuni care se luptă permanent pentru cucerirea viitorului și care știu, în orice moment, să se învingă pe sine.

Toate națiunile sunt egal de îndreptățite să existe în împărăția lumii. Nici o națiune nu poate fi judecătorul altei națiuni. Pentru motivul că nu există națiuni alese. Cele ce pretind a fi națiuni alese sunt națiuni fără echilibru, națiuni bolnave. Națiunile nu se pot judeca între ele. Fiecare națiune nu poate fi decât propriul său judecător. Ceeace înseamnă că nu poate exista în viața națiunilor decât o singură alternativă. Aceea de a îmbrățișa cauza pe care i-o indică conștiința existenței în istorie. Cauza prin care instinctul național comunică nemijlocit cu viitorul. Națiunile care vreau deci să trăiască nu renunță niciodată la cauza lor.

O cauză poate fi câștigată sau pierdută. Cauza câștigată este consacrarea ascensiunii în istorie. Cauza pierdută este lovitura dată destinului. Nu orice cauză câștigată, însă, duce la mărire. După cum nu orice cauză pierdută duce la decădere. Sunt cauze câștigate care duc la decădere și sunt cauze pierdute cari duc la mărire. O cauză câștigată poate provoca în viitor o cauză pierdută. Și invers. O cauză pierdută poate provoca în viitor o cauză câștigată. Aceasta înseamnă că istoria unei națiuni este, de fapt, o dramatică țesătură de cauze, unele pierdute, altele câștigate. Fără aceste cauze nu se poate concepe ritmul istoriei. Dacă națiunea a renunțat, după un câștig sau o pierdere, să mai îmbrățișeze o cauză, s'a retras din istorie. Iar o națiune retrasă din istorie este o națiune moartă.

Căci națiunile nu se mențin decât prin luptă. Numai lupta crează istorie. Lupta este instrumentul de cucerire a cauzei viitorului. Viitor fără cauză și cauză fără luptă nu există,

Ce ne arată aceste lucruri?

Ne arată trei adevăruri fundamentale:

1. — Existența unei vechi cauze românești câștigate, care s'a transformat astăzi, prin păcatele noastre.

2. — Voința hotărîtă ce trebue s'o avem de-a exista în istorie și de a ne crea un rost în lume;

3. — Necesitatea luptei pentru cucerirea cauzei viitorului românesc, solidaritatea tuturor Românilor.

Cauza viitorului românesc este o cauză sfântă. Fiindcă implică singura alternativă de a putea trăi. Fiindcă reprezintă dreptul la viață al Românilor.

Nu putem renunța la Țară și nu putem renunța la Neam. Căci numai prin Țară se poate păstra și ridica Neamul și numai prin Neam pot exista în lume Români.

Din aceste motive, cauza viitorului românesc este, în primul rând, cucerirea, cu orice mijloace. Nu putem avea liniște decât în momentul în care țara se întinde. Căci între noi și pământul acesta este acea legătură mistică, care cimentează pentru totdeauna ființa neamului românesc. Pentru noi pământul închide tot trecutul nostru, căci noi ne-am născut aci. Pământul ne păstrează moștenirea misiunii în lume și putința de a comunica cu veșnicia. Pe acest pământ va trebui să se ridice Statul organic românesc.

Urmând grija viitorului, cauza noastră este deci, în aceeași măsură consolidarea și ridicarea Statului românesc. Căci, numai prin forța Statului, Națiunea își poate desăvârși misiunea ei. Statul este puterea permanentă de viață a colectivității naționale. Fără Stat puternic nu există Națiune puternică.

Scopul este Națiunea: desăvârșirea sufletului și vieții românești pentru mărirea națională.

Afirmarea voinții de a trăi duce la hotărîrea neclintită de a o cuceri!

Ion VEVERCA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PRIETENUL MEU INGERUL / de GRIGORE POPA

Ai venit în casa mea săracă
In faptul dimineților de rouă,
Mi-ai lăsat cu dinadinsul, par'că,
Iubirea și căința, — pe-amândouă.

De-atunci din ceasul pruncului mirat
Te-am așteptat mereu să mai cobori,
N'am fost râvnit nici daruri de 'mpărat,
Ci numai două lacrimi din raiu ca două flori.

Dar n'ai vrut să-mi aduci mărgăritarul
Cereștilor suspinuri ce mă dor,
Mi-ai sămănat, pe semne, în inimă amarul
Și nu-mi dai duhul iarăși de rău izbăvitor.

Ci tot gândind la prânzul din casa mea sărmană,
Când tu mâncai din blidul smereniei de om,
Mi-a reînflorit, tomnatec, a primăverii rană
Și-ți caut iar suflarea în fiecare pom.

PEISAJ TRANSILVAN / de VLAICU BARNA

Revăd colinele cu brazi,
Piscurile, prăpastiile, norii, —
Pâraele cu izvoarele 'n basme
Undisind sub văpaia aurorii;

Mai la vale: câmpiile rodnice,
Grânele verzi, livezile 'n floare...
Sfinții câmpului, gârbovi,
Trudind pe ogoare;

Pe zarea cu geană de-argint,
Turmele, asinii, ciobanii...
Le-au nins, cu iernile toate,
Cerul și anii;

In pacea de veci, mormintele
Urme și oase străbune —
Și durerea noastră doinită
De-ale vântului, năvalnice strune.

HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN CU CÂINELE SĂU
Siluete contemporane de un artist din Viena

CRAI DE VERDE

Nuvelă de OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU

La moşia Tăcuta rămăsese acasă numai stăpâna, Mara Gorzon, una din frumuseţile plaiurilor de pe Valea Dâmboviţei. «Domniţa Mara», cum îi zicea lumea, nu era numai o femee frumoasă şi voinică, ci şi din neamul amazoanelor, care nu ştia ce-i frica. Umbla singură prin codri la vânat şi plăcerea ei cea mai mare era să jupoaie de piele sălbătăciunile mari pe care le dobora cu mâna ei: urşi, mistreţi şi alte dihănii. Deaceea ţăranii din partea locului au poreclit-o: «Haiduca».

Intr'o noapte auzi tropote de cai şi zarvă la poarta conacului. Ieşi cu carabina în cerdac şi trase două focuri în vânt, apoi strigă de se cutremură curtea: «Care-i acolo?»

— Eu, Iorgu, — fu răspunsul.

Argăţimea trezită din somn deschise poarta, pe care intră stăpânul însoţit de cinci călăraşi.

— Bine te-am găsit, Mara, — chioti de departe maiorul Gorzon.

— Bine-ai venit, Iorgule, îl întâmpină Mara pe scările cerdacului, sărutându-l pe amândoi obrajii uzi de ploaie.

Călăraşii s'au oprit în faţa cerdacului, fără să descalece.

— Dar ce vânt te bate pe-acasă?

— Veste rea, veste rea, Mara, ne-au bătut nemţii şi mâine sunt aici. Am venit să te iau. Să scoată pe Murgu şi să încaleci... Repede că nu-i vreme de pierdut.

Mara rămase încremenită şi uluită, apoi parcă ar fi vorbit singură, îngână:

— V'au bătut!... Să plecăm, să lăsăm Tăcuta pradă lor?

Intr'o clipă ,sângele ei de amazoană clocoti cu furie:

— Nu plec, Iorgule!... Şi bătu cu piciorul în podele. Nu-i las eu să-mi jefuiască Tăcuta. Să poftească să vie!

Toate încercările soţului de a o îndupleca să plece au rămas zadarnice.

Maiorul Gorzon nu avea vreme de pierdut. Dădu câteva ordine, la repezeală, oamenilor lui de încredere şi plecă, urmat de cei cinci călăraşi, să-şi ajungă regimentul de care se rupsese, ca să se abată pe acasă.

Mara, rămasă singură, îşi făcu planul de apărare. Chemă pe logofătul Ifrim şi-i dădu ordin să zăvorească toate intrările şi la fiecare să aşeze câte doi paznici înarmaţi. «Mor pe loc, dar nu deschid» — se răsti Mara către logofăt. «Imparte-le arme şi cartuşe, iar tu să rămâi în cerdac lângă mine. Executarea».

Logofătul Ifrim era fiu de răzeş, tânăr şi voinic, pe care maiorul reuşi să-l mobilizeze pe loc, pentru administraţia moşiei. Când auzi poruncile stăpânei i se făcu negru înaintea ochilor. Credea că a scăpat de război, când colo... altă năpastă. O să-i prindă duşmanii ca pe nişte şoareci sau o să le dea foc să ardă de vii. Işi făcu cruce şi plecă să ia măsurile de pază. «Ce-o da Dumnezeu» — murmură în gând.

Mara, cum ieşi Ifrim, îngenunche sub icoana Maicii Domnului, străjuită de pâlpâirile unui opaiţ şi se închină cucernic. I se perindau prin minte icoane din trecut. Vedea lunca Siretului înflorită, cu casa bătrânească a boerului Arbore, în care s'a născut şi a copilărit. Işi aducea aminte de anii de pension dela Paris şi de vacanţele petrecute în casa părintească din Moldova, când încăleca pe roibul său «Vântul» şi pleca cu tatăl ei la vânătoare prin codrii de pe malul Siretului. Mama ei, Zamfira, nu se putea împăca deloc cu creşterea băeţească pe care i-o dădea bătrânul Sandu copilei, singura lor moştenitoare. Gândul Marei se opri o clipă la mormintele părinţilor ei, ce odihneau în cripta bisericii de pe moşie. Poate se va întâlni cu ei în ceriu chiar în noaptea asta. Poposi apoi mai stăruitor asupra tinereţii ei, când l-a cunoscut pe Iorgu, ca tânăr sublocotenent. Au trecut de-atunci zece ani şi iubirea lor a rămas curată ca petalele unui crin.

Işi făcu de trei ori cruce şi bătu tot atâtea mătănii, apoi se ridică şi se îmbrăcă în hainele ei de vânătoare, cu surtuc de piele, cu pantaloni bărbăteşti, băgaţi în cisme cu turieci lungi de piele de bou. Işi încinse numnalul de vânătoare şi îşi încărcă cele trei carabine englezeşti. Trecuse de miezul nopţii...

Mara auzi paşii grei ai logofătului Ifrim răsunând pe podelele cerdacului. Ieşi. Credea că-i aduce o veste nouă. Ifrim, cu căciula în mână, raportă stăpânei măsurile de pază ce le-a luat, apoi tăcu...

*

Oştirea noastră se retrăgea în ordine. Pierduse trecătorile Carpaţilor şi trebuia să dea lupta în câmpia Dunării. Valea Dâmboviţei, cu vechea capitală a Munteniei, Târgovişte, ajunsese în zona trupelor inamice. Sosise vestea că trupele mareşalului Mackensen au trecut Dunărea şi înaintează în direcţia Bucureşti. Marele Cartier General luase dispoziţii pentru concentrarea trupelor în vederea luptei decisive, care avea să hotărască soarta capitalei şi a ţării. Soldaţii noştri făceau sforţări supraomeneşti. In sufletul tuturora se trezise conştiinţa primejdiei, care le poruncea: murim ori învingem!

Maiorul Gorzon ajunsese, cu rămăşiţele regimentului, pe valea Prahovei şi avea să apere regruparea forţelor în vederea noului plan de luptă.

Intr'o noapte patrulele i-au raportat că pe o culme din sus de Câmpina, artileria călăreaţă inamică îşi caută o poziţie potrivită pentru a bate liniile de retragere ale trupelor noastre ce se scurgeau spre câmpia Ploeştilor. Fără să stea mult pe gânduri se hotărî să încerce a prinde artileria inamică iscodită de patrule. Ordinele de retragere parcă-i pălmuiau obrajii şi mândria ostăşească. Se gândea la Tăcuta şi la Mara, clocoti de mânie şi sângele îi îmbujoră faţa. Retragerea i se părea o laşitate, nedemnă de un soldat Mai bine moartea.

A luat vreo 30 de călăraşi, pe ales, şi, cu încuviinţarea colonelului, a plecat cu misiunea să scoată din luptă bateriile inamice înaintate.

Patrulele cavaleriei inamice adulmecau şi ele urmele armatei noastre în retragere. Pătrundeau îndrăzneţe până în coastele unităţilor şi cu ajutorul mitralierelor provocau panică, apoi dispăreau într'o clipită.

Maiorul Gorzon a pornit la drum în revărsatul zorilor şi, ocrotit de pâlcurile de ceaţă, a isbutit să se strecoare nesimţit până în Câmpina, unde se opri în curtea unei fabrici, ca să-şi întocmească planul de atac.

In împrejurimi era linişte. Nu se vestea din nici o parte inamicul. Soldaţii ce iscodiseră bateria primiră ordin să plece înainte. Ceilalţi călăraşi fură împărţiţi în două grupuri, cari aveau să înainteze paralel şi să atace bateria din două părţi. Maiorul Gorzon rămase la mijloc, între cele două grupuri, însoţit de patru călăraşi.

Abea a început înaintarea pe clinul unei coline şi s'au pomenit înconjuraţi din toate părţile de un escadron inamic. O scurtă învălmăşeală. Unii din călăraşi s'au predat, iar alţii au scăpat cu fuga. Maiorul Gorzon a căzut rănit la cap. Işi veni în fire abia într'un spital din Viena. După ce s'a vindecat, a fost transportat într'un lagăr de prizonieri în Germania, în apropiere de Dresda, de unde a putut să-i trimită cea dintâi veste soţiei sale Mara.

*

Moşia Tăcuta a fost cruţată de nemţi. Mara, după prima noapte de veghe şi de groază, a aflat că trupele inamice s'au dus spre Târgovişte, lăsând în târguşorul din apropierea moşiei numai un post de etape.

Zilele se scurgeau grele şi monotone, ameninţate mereu de nourii ocupaţiei străine. Nu se putea ca nemţii să nu bată şi la poarta moşiei dintr'o zi într'alta.

La moşie se pripăşise o ţigancă, Mirica. Ea-i ţinea de urât Marei, în serile lungi de toamnă şi de iarnă, cu poveşti, cu cântece, dar mai ales cu ghiocul şi cu cărţile.

Intr'o seară, după anul nou, — Mirica amestecă misterioasele ei cărţi, făcu cruce peste ele şi le tăie în patru. Apoi le întinse pe masă în faţa Marei:

— Să ştii, Domniţă, că azi e zi mare. Aşa prevestesc cărţile.

Mara o asculta dusă pe gânduri. Nu primise încă nici o veste dela Iorgu. Sufletul ei era împărţit între nădejde şi disperare. Trăeşte sau a căzut? De ce nu dă nici un semn de viaţă? Poate o să-i spună cărţile Mirichi.

— Iţi vine veste mare de departe... începu Mirica sorbindu-şi cafeluţa cu ochii închişi... Veste bună, care te va înveseli... E dela conu Iorgu... Ui-te dumnealui e... şi arătă un crai de tobă... Dar un crai de verde îţi ţine drumul... nu cu duşmănie, ci cu gânduri de dragoste... Cine-o fi? Că-i pe-aproape... Are să-ţi intre în casă... şi are să se întâmple o nenorocire... Doamne fereşte! încheie Mirica făcându-şi cruce.

— Cărţile tale mai spun şi minciuni, — se răsti Mara mânioasă.

— Astăzi nu, domniţă. Le simt că-s blagoslovite de-un duh bun.

După o săptămână Mara primi o carte postală dela Iorgu din Germania, în care o vestea că trăeşte, că e sănătos şi că o duce bine. Gândul e mereu la Tăcuta şi la stăpâna ei, la Mara. Cerea veşti, dând adresa lagărului de prizonieri.

— Iorgu prizonier? — murmură Mara îndurerată. Par'că ar fi dorit să-l ştie mai curând mort, ca un erou, pe câmpul de luptă. Firea ei de boeroaică liberă şi mândră nu se putea împăca să-şi ştie soţul în lanţurile robiei.

In aceeaş seară i-a răspuns:

Dragă Iorgule,

«Cartea ta poştală m'a liniştit. Nu ştiam dacă mai eşti în viaţă. M'ai lăsat fără ştiri atâta vreme. Acum am aflat unde eşti şi mă grăbesc să-ţi scriu. Tăcuta e aşa cum ai lăsat-o în seara din toamna trecută. Până acum nu ne-a tulburat nimeni singurătatea. Nu ştiu ce are să fie de aici încolo. Vezi, că am făcut bine de nu te-am ascultat şi am rămas să o păzesc. Iţi mulţumesc pentru cuvintele calde şi rămân

a ta Mara

Răspunsul i se părea cam rece şi cam laconic, dar sub censură nu putea să-şi desvălue gândurile şi inima. Trimise scrisoarea la poştă.

Acum, că ştia unde e Iorgu, îşi reluă viaţa ei obişnuită. Ieşia la plimbare, călare, în pădurea moşiei, însoţită de logofătul Ifrim, care, în loc de armă, purta o secure atârnată de braţul stâng.

La vestea, că trăeşte «conu Iorgu» s'a înviorat argăţimea Tăcutei. Ştiau că la sfârşitul războiului are să se întoarcă din Germania şi bănuiau că poate s'a aranjat dumnealui, ca moşia să fie cruţată. Işi vedeau toţi de treabă şi lucrau mai cu inimă, fiecare la datoria pentru care era tocmit.

Numai ţiganca Mirica se boerise. De când i-a ieşit dreptatea cu cărţile, nu o mai puteai urni din iatacul Marei. Devenise a doua stăpână. Mara îi dăruise rochii de mătase şi un bariz roşu ca focul, pe care-l purta legat pe după cap, ca să i se vadă părul împletit şi împodobit cu zorzoane. Primise şi pantofi cu călcâie înalte, de umbla legănându-se ca o raţă, ca să se audă mai bine foşnetul mătăsurilor de pe ea.

Trecuse mai bine de o lună dela vestea primită dela Iorgu. Incepu să bată vânt de primăvară şi gospodarii se pregăteau să iasă la câmp. Comandatura germană dăduse ordin ca pământurile să fie cultivate şi fiecare gospodărie să anunţe la primărie numărul animalelor şi felul semănăturilor făcute în toamnă şi în primăvară. Moşia Tăcuta se supuse şi ea ordinului. Ifrim duse la primăria comunei statistica întocmită de Mara.

In scurtă vreme sosi controlul. O comisiune alcătuită dintr'un ofiţer şi două grade inferioare, cercetau dacă au făcut toţi declaraţii. Pe cei vinovaţi îi pedepseau aspru.

Au trecut şi pe la Tăcuta. Au găsit totul în cea mai desăvârşită regulă. Ofiţerul şi-a exprimat dorinţa să vorbească stăpânei. Ifrim, care purtase comisia pe moşie, îl anunţă. Mara trebuia să-l primească, dar avu presimţiri rele.

Se prezintă, în franţuzeasca cea mai perfectă : «Rittmeister Freiherr von Kellermann». Felicită pe Mara pentru moşia model şi o rugă să-l anunţe, dacă ar avea vreo supărare din partea armatei. Ii stă oricând, cu plăcere la dispoziţie. Mara îi mulţumi pentru amabilitate şi-i spuse, că până acum nu a tulburat-o nimeni. Il pofti să ia loc, dar ofiţerul se înclină, bătând din pinteni. «Poate altădată, acum sunt grăbit». — «Vă văd cu plăcere oricând» — răspunse Mara întinzându-i mâna.

Trecură câteva săptămâni liniştite. Mara se simţea la adăpost de orice primejdie. Logofătul Ifrim o însoţea pretutindeni pe moşie, ca un câine credincios. Pentru el nu era numai stăpână, ci o icoană căreia i se închina în taină. Când mergea după ea o sorbea din ochi şi dorinţele tinereţii îi înfierbântau sângele, inima îi svâcnea în coşul pieptului ca o pasăre în colivie. «De-ar şti cât mi-e de dragă» — şoptea în gând. Dar Mara îl socotea numai om credincios, fără să bănuiască ori să simtă îndrăzneala logofătului. Il trata priceteneşte, fiind mâna ei dreaptă în gospodăria Tăcutei.

Mirica într'o seară, prefăcându-se că citeşte din ghioc, aruncă, în vârful limbii, un ghimpe de iscoadă.

— Domniţă, ai un argat care visează să ajungă boer, — aşa spune ghiocul.

— Da? — răspunse Mara îngândurată.

— Da. Mi se pare că-i chiar logofătul.

— Ifrim?

— El. — Mirica se uită pe sub gene la stăpâna ei, ca s'o pândească. Dar Mara nu mai răspunse. Gândurile ei colindau în preajma lagărului de prizonieri. Cum ar vrea să scape şi să se pomenească cu Iorgu la Tăcuta, în iatacul ei. In curând se împlineşte anul, de când îndură sihăstria văduviei şi de când strânge în braţe cu voluptate perina soţului ei, în nopţile cu lună plină şi cu miresmele îmbătătoare ale primăverii...

In pădurea Tăcutei dăduse frunza şi florile smălţuiau poenile şi luminişurile într'o rară bogăţie de culori.

După obiceiul ei, Mara îşi urmă hoinărelile prin potecile pădurii, însoţită numai de logofătul Ifrim. Uneori descăleca, dădea frâul logofătului, şi-şi umplea braţele cu flori pentru oalele din pridvorul conacului. Mergea pe jos ceasuri întregi, ca să-şi desmorţească trupul lenevit în închisoarea de astă iarnă. Alteori o lua în goana calului, de Ifrim abia se putea ţine de ea. Sângele îi clocotea să-i spargă vinele, strângea fugarul între pulpe şi alerga... alerga... parcă ar fi vrut să se facă una cu vântul. Faţa i se îmbujora şi ochii îi ardeau pe sub sprincenele stufoase. Pieptul îi sălta, ca o mare răscolită de o furtună.

In una din aceste plimbări de dimineaţă prin pădure, îi ieşi în cale Rittmeister von Kellerman, aşa ca din întâmplare. Ii ceru voie să o însoţească. O luară înainte în trapul cailor şi se pierdură în desişul unor ulmi, străbătut de o cărare îngustă. Caii se lipiră unul de altul şi scările se ciocneau adese, zăngănind. Ifrim se ţinea în urma lor, scrâşnind din dinţi. Simţea că răsar în calea lui negurile unor primejdii.

Intâlnirile lor se repetară des, aproape tot a doua, a treia zi, Mara, uneori, la întoarcere, îl invita să ia gustarea de dimineaţă împreună în cerdacul conacului. Căpitanul de cavalerie neamţ primea întotdeauna invitarea cu vădită plăcere. Ce nu era în stare să facă stăpâna Tăcutei ca să-şi apere moşia?

Dela o vreme, Mara observă, că Rittmeisterul vine tot mai des la conac şi că nu se mulţumeşte cu plimbările de dimineaţă prin pădure. Nu era greu să-i ghicească gândurile.

Mirica o vestea mereu: «ăsta-i craiul de verde al cărţilor, domniţă! Vezi, cărţile mele nu au minţit. Doamne, fereşte-ne de nenorocire!» — şi-şi făcea cruce şi bătea mătănii în faţa icoanelor.

Intr'o seară sosi căpitanul neamţ la conac. A adus un ordin al comandamentului privitor la rechiziţionarea recoltei.

Mara îl primi amabil şi-l reţinu la masă. De astădată căpitanul nu se grăbia. Primi invitarea, ca şi când Mara ar fi fost obligată să o facă.

Mirica sta nemişcată în iatacul stăpânei, bătând într'una cărţile prevestitoare de primejdii. Ifrim, ca scos din minţi, certa pe toţi argaţii şi urca mereu scara cerdacului, ca să ceară ordine dela Mara.

Trecuse de miezul nopţii şi Rittmeisterul nu voia să mai plece. Indrăznise, în sfârşit, să-şi mărturisească dragostea pentru stăpâna Tăcutei şi să-şi încerce norocul...

Mara reuşi să-l îndepărteze, rugându-l să o cruţe...

. . . .

A doua zi de dimineaţă, cadavrul căpitanului neamţ, măcelărit cu toporul, fu găsit la marginea pădurii de lângă curte.

Ifrim dispăruse. Târziu s'a aflat că a trecut în Moldova...

. . . .

Mara fu internată şi Tăcuta pustiită.

E SLOBOD SĂ MAI CÂNT? / *de MIHAI BENIUC*

Am coborît din munţi şi bolovani,
Legendele lui Horia-mi fierb în sânge,
In doina mea Ardealul plânge
Şi cer dreptate două mii de ani.

Eu sunt trimisul timpurilor noui
Eşit din rând cu cei ce scurmă glia,
Şi totuşi vin să vă întreb pe voi:
E slobod să mai cânt în România?

Ar trebui să-mi bag un sămădău
Ca numărul duşmanilor să-mi ţină —
Hei! ce-am să-i calc odată crunt în tină
Necruţător, fără păreri de rău!

Puţin îmi pasă că mă blăstămaţi
Şi m'alungaţi cu pietre ca pe câne,
Destinul meu a fost şi va rămâne
Să-mi port melancolia sub Carpaţi.

Fluerul Iancului mi-l puneţi în gură.
Striviţi-mă cu roata 'n Bălgărad.
Prin ţărmul vost' înţelinit de ură,
Tot am să-mi tai cu cântecele vad!

ACOLO BATEA INIMA DACIEI

de ION CONEA

Mă aflam anul trecut în vârful muntelui Zugspitze din Alpii Bavariei. Era o zi de tot senină, ceeace făcea ca privirile să poată luneca spre Nord peste mai tot podişul Bavariei şi să poată prinde, spre miazăzi, o foarte mare parte din larga împărăţie a Alpilor. Priveliştea aceasta, dinspre miazăzi, peste Alpi, era într'adevăr măreaţă: o desfăşurare infinită de creste, de culmi sparte, zimţuite, mai toate de aceeaşi înălţime şi multe din ele săltând, eliberându-se parcă cu greu, de sub acoperământul de gheaţă şi zăpadă veşnică sub care zace trupul muntelui. Pe cât de măreţ însă, pe atâta de uniform, peisagiul acela, priveliştea aceea alpină: stâncărie sălbatică — custuri, cum ar spune ciobanii din Retezat, colţi de stâncă, muchii cu creasta subţire. Aşchii ca nişte suliţe şi, mai jos pe coaste, mantia gheţii şi a zăpezii.

Am închis ochii şi gândul mi-a fugit la Carpaţii din ţară. Iată-mă sus, pe Bucegi; iată-mă, rând pe rând, în munţii Lotrului, ai Sebeşului, ai Retezatului, ai Semenicului din Bănat, iată-mă în Apuseni, în masivul Călimanului, sus, cu ţara Dornelor aşternută sub priviri! Şi ce deosebire, între priveliştea din faţă, de svăpăiate creste alpine, şi desfăşurarea aceea de calme şi domoale culmi carpatice! Ce reci şi străine de sufletul omului, acestea de aici; şi ce calde şi apropiate de inima noastră, — acelea din ţară! Unde-s plaiurile carpatice, acele câmpii suspendate, unde păşunile cu iarba moale şi bogată, unde stânele, unde ciobanii din Carpaţi? In loc de toate acestea, ghiaţă, zăpadă şi colţi de stâncă. Să-mi fie permis să spun că sunt din aceia cari subscriu în totul acea vestită inscripţie în greceşte, gravată de un pasionat al munţilor, acum un secol şi jumătate, undeva pe o creastă alpină din Elveţia: O ἔρος τῶν ορῶν, ἄριστος (adică, pe limbă carpatică: pasiunea sau iubirea pentru munte e cea mai nobilă, cea mai frumoasă dintre pasiuni!...); şi totuş, acolo, pe Zugspitze, cu priveliştea alpină sub priviri, fără să vreau mi-am amintit, îndată, şi de expresia cu care, în Evul Mediu, se obişnuia a se vorbi despre munţi: horridi montes, ca şi de Englezul care, trecând prin Elveţia acum două veacuri, spusese: Frumoasă ar fi Elveţia, dacă n'ar fi pe acolo şi Alpii! — Vreau să spun: Nu toţi munţii se încadrează în inscripţia grecească! Ci într'adevăr, dacă toţi munţii ar fi cum sunt Alpii cei înalţi, înfăţişându-se cum îi văzurăm, cercetaţi doar de skieuri şi alpinişti, ei n'ar mai merita omagiul din inscripţia grecească, ei n'ar prezenta pentru om acea valoare sufletească pe care, între mulţi alţii, o prezintă, mai ales Carpaţii noştri. Fireşte, ghiaţa şi zăpada veşnică alpină îşi au şi ele valoarea lor — şi-şi au marea lor frumuseţe: îşi au, pentru aceasta, cercetătorii lor pasionaţi; dar cercetătorii aceştia sunt indivizi izolaţi, pâlcuri efemere îmbătându-se de sănătatea şi poezia înălţimilor, — şi atât.

Pe câtă vreme, altceva sunt Carpaţii munţii româneşti.

Aceştia, mai întâiu, nu suie aşa de sus ca aceia, nu sunt aşa de înalţi — şi scapă, deci, pentru aceasta, de povara gheţii şi zăpezii veşnice. In locul hainei de ghiaţă, ei îmbracă pe aceea a pădurilor sau, şi mai frumoasă, pe aceea a păşunilor. Iar dacă se întâmplă ca pe lângă aceasta ei să se termine sus nu în creste, ci în terase sau platforme — ca nişte locuinţe arabe din ţări calde — atunci munţii aceştia sunt şi mai mult construiţi pe sufletul omului, ca să ne exprimăm astfel. Aceasta e, de pildă, compusă, adică, din orizonturi netede, acoperite în covorul păşunilor, — priveliştea din masivul nostru banatic cel prins între Haţeg, Oltenia şi Banat — şi aşa priveliştea din aproape toţi munţii Olteniei. Peisagiul în creste, în culmi zimţuite şi în colţi — botezat de ciobani cu amintitul termen de custuri — constitue o cu totul rară excepţie. In colo, de pe la 1500 m. în sus, excursia în Carpaţi «devine de obiceiu o plimbare», cum se exprimă undeva domnul Emmanuel de Martonne. Adăugaţi la aceasta faptul că atât în interiorul corpului lor cât şi sub straşinele lor exterioare, prinse ca nişte cuiburi de rândunele sub straşina casei, Carpaţii adăpostesc cel mai mare număr de aşa numite *depresiuni* din toţi munţii Europei, cuiburi naturale care au jucat un rol important în Evul vechiu şi mediu românesc. Adăugaţi, apoi, ca un efect tocmai al tuturor acestor însuşiri carpatice: înălţime sub limita gheţii şi zăpezii vecinice, terminarea — sus — în culmi domoale, aproape şesuri, păşunele cele mai frumoase din Europa, depresiunile interne şi exterioare multe ca la nici unii alţi munţi ai continentului, — adăugaţi viaţa pastorală atâta de intensă, încă, şi azi în Carpaţi, şi veţi înţelege de ce munţii noştri au fost o adevărată casă de umanitate în trecut, veţi înţelege de ce ei sunt prin excelenţă «conservativi şi evocatori de vechi populaţii», cum se exprimă undeva despre munţii din raza Mediteranei un învăţat francez; veţi înţelege dece în Loviştea de pildă, dece în Gura Lotrului, dece deasupra Novacilor Gorjului, dece aproape peste tot, sus pe buza rotundă a depresiunilor intra sau extracarpatice, întâlnim urme de vechi arături pe înălţimi, urme despre care oamenii locului spun că sunt din vremea când pe acolo era *puădie* de lume, adică prăpăd de lume, adica mult mai multă lume decât astăzi. Veţi înţelege, vreau să spun, de ce odinioară erau Carpaţii noştri mult mai locuiţi decât astăzi.

Dar o fi fost oare aşa? Or fi fost aşa cele ce spun oamenii despre aceste arături? Adică — fost-a vreo epocă în care populaţia munţilor noştri să fi fost mai numeroasă decât în vremea noastră, recoltându-şi pâinea dintr'o mult mai înnaltă decât azi brazdă carpatică? Numele de locuri care îmbracă munţii şi din care, dacă le ştii atinge cu pricepere, viaţa trecutului prinde a glăsui şi a se depăna ca în pagini de carte, — această toponimie, ca şi acele *nedei* carpatice, târguri de fete şi târguri propriu zise care se ţineau numeroase, în trecut, pe culmile calme şi îmbietoare ale Carpaţilor, acestea (şi altele!) ne spun că *da;* odinioară omul era mult mai în mare număr şi mult mai legat de peisagiul, de natura carpatică, decât în vremea noastră. E adevărat că fragmente de neam românesc au trăit totdeauna şi în marginea de câmp a ţării (în lunci şi păduri mai ales), aşa cum, recent, au dovedit-o, între altele, şi cercetările domnului Gamillscheg — dar, cum iarăşi studiile aceluiaş învăţat german o confirmă, cetatea sau cetăţile de apărătură cele mai temeinice ale neamului românesc au fost, în trecut, mai ales *în* sau *înspre* munte.

Dar este un masiv de munţi mai plin de istorie, mai impregnat de viaţă decât oricare altul în Carpaţi. Nici un alt compartiment din Carpaţi nu mai este aşa de plin de istorie, aşa de impregnat de această viaţă românească trecută, cum este acest masiv de munţi, pe care să-l numim al Streiului şi al Sebeşului. Streiul lunecă pe sub marginea lui de Vest, Sebeşul îi este hotar înspre răsărit, Mureşul spre Nord, iar izvoarele Lotrului şi Jieţului îi desenează limita de miazăzi. E ca un patrulater de munţi, cum se poate vedea privind harta. Şi este un fragment din acoperişul nordic al casei Carpaţilor din acest loc, acoperişul sudic corespunzător căzând, dincoace, pe ţara Gorjului — cam din Bumbeşti la Polavragi. Aici, pe acest patrulater carpatic, în plin munte, aici este ceeace ne-am permis să numim: ţara lui Decebal!

Din Orăştie, dacă pleci spre Sud-vest, după nici 20 km. de drum te vei înfunda în munţi *la Costeşti* — nume care o să rămână cât şi lumea în istoriografia românească. Odihnesc, mai întâi acolo la Costeşti, pe cel puţin cinci vârfuri de mici munţi, un număr de tot atâtea cetăţi şi cetăţui dace. Cea mai mare din ele e desgropată aproape în întregime. In vârful pe care ruinele ei odihnesc, pe el a poposit deunăzi Regele. Sunt acolo lucruri şi fapte, sunt gânduri prinse în piatră, despre care oricât ai vorbi, tot nu s'ar putea spune că e deajuns.

Dar nu numai la Costeşti sunt colinele acestea sacre — sau, dacă vreţi, «inspirate», cum a spus Barrès despre acelea asemenea din Gallia — învăluite într'un suflu divin; nu numai la Costeşti sunt asemenea vârfuri de munte, ci — în linie aproape neîntreruptă spre miazăzi — o serie întreagă: dela Costeşti şi (peste Godeanul, Grădiştea Muncelului, Comărnicelul şi altele) până în *Vârful lui Pătru*, deasupra izvoarelor Lotrului, la peste 2000 m. înălţime.

Trecusem în excursie peste munţii aceia înainte de a ceti, în *Getica* lui Pârvan, pasagiul în care acesta aminteşte, după istoricul englez Davies, despre «burgurile» dace semănate pe numitele vârfuri — şi mă impresionase, fireşte, măreţia peisagiului, grandoarea lui. Dar atât. Pentrucă cine se putea gândi, atunci, că erau, *aceia, munţii pe care bătea odinioară inima politică — şi geopolitică să zicem — a Daciei;* a Daciei lui Decebal? Cine să bănuie, pe atunci, că în cadrul acela de munţi se desfăşurase epopeea eroică a lui Decebal, finalul celor două războaie de cucerire ale lui Optimus Princeps? Fiindcă aşa este, în adevăr: acolo, legiunile romane, într'un cadru de natură în care te simţi mai aproape de zei decât de oameni, de cer mai mult decât de pământ, acolo ele, într'un cadru cu adevărat demn de măreţia faptei, şi cu însuş împăratul în frunte, s'au prins cu armatele dace în încleştarea în care Decebal avea — atât de eroic, totuş — să cadă răpus. Acolo, în adevăr, ar trebui să vină istoricii cu Columna lui Traian reprodusă în planşe, pentru a o desface scenă după scenă, ca pe o carte, şi a identifica munte după munte şi cetate după cetate, spre a reconstitui pas cu pas epopeea cucerirei Daciei. Acolo stă scrisă, în făptura pământului, naşterea poporului românesc...

Identificarea şi cercetarea de aproape a celor mai istorice din mădularele geografice ale patriei, a punctelor şi locurilor unde s'au petrecut faptele cele mai de seamă ale istoriei naţionale, acestea au constituit şi vor constitui totdeauna o inegalabilă şcoală pentru creşterea şi închegarea în unitate a sufletului naţional, mai ales a sufletului tineretului. Şi nu e alt fragment de pământ românesc impregnat, cum spuneam, de atâta istorie, de atâta mare istorie românească (spunem românească, cu tot termenul impropriu pentru vremea aceea), cum e patrulaterul acela de munţi. Dealtfel, adevărul acesta e general valabil: a identifica şi cerceta deaproape mădularele geografice cele mai pline de istorie ale patriei, înseamnă a spori conştiinţa naţională, a creşte sufletul naţional. Şi nicăeri, nu este el mai valabil, în cazul nostru, ca în masivul de munţi amintit. Să duci pe tineri acolo, să-i porţi din munte în munte şi să le arăţi cetate după cetate, să verifici la faţa locului adevărul din expresia istoricului antic: «Traian a trebuit să cucerească prin înverşunate lupte munte după munte şi cetate după cetate» spune Dio Cassius — iată, veţi conveni, o şcoală unică pentru educaţia tineretului, pentru creşterea lui sufletească în naţiune.

Regele şi-a exprimat dorinţa — pe care încă din 1935 o poartă în suflet, când a trecut pe acolo într'o primă excursie — de a purcede la vară la desgroparea tuturor acelor cetăţi, spre a se ajunge, astfel, la înţelegerea şi transcrierea pe hârtie a istoriei care a stat până azi ascunsă în făptura pământului de acolo. Şi-a exprimat dorinţa ca, sub îndrumarea specialiştilor întru descifrarea pe această cale a trecutului, tineretul ţării — el să fie acela care să dea mâna de lucru. Nu e greu de înţeles ce au să însemne toate acestea. Corturi se vor întinde sub cer: sub vârful lui Pătru, sub Comărnicelul, la Grădiştea Muncelului. Va fi ca un zumzet de retrăire eroică, în taberele de muncă de acolo. Tineri din cei mai aleşi vor lovi cu târnăcoapele şi vor da lespedea moartă la o parte, spre a scoate la lumină piatra vie dedesubt, din care veacuri şi milenii trecute vor vorbi: *spre tălmăcirea vremii de faţă şi spre povăţuirea vremii viitoare,* cum spunea Kogălniceanu. Noaptea, sub cerul de o frumuseţe dumnezeiască al munţilor acelora, tinerii aceia îşi vor vorbi şi-şi vor explica între ei tâlcul pietrelor date la lumină în munca de peste zi. Şi nu va greşi acela care, cuprins de înfiorarea clipei în liniştea de mormânt a muntelui în noapte, va spune vecinului: Taci şi vino să punem urechea la pământ, să ascultăm cum bate inima pământului lui Decebal şi al lui Burebista!

Iar în vara cealaltă, când se va fi mers cu cercetările departe, o statuie imensă, a lui Decebal, va veghia peste Dacia, precum chipul viu al eroului odinioară, depe Vârful lui Pătru. Ea va privi şi va surâde, cu bucuria întipărită pe faţă.

ZIUA LIBERTAŢII

de EMIL GIURGIUCA

In ceasul greu prin care trecem o întrebare ne chinue gândul: Afla-va scăpare neamului românesc? Va creşte la loc pădurea străbună, aceea pe care a luminat-o fruntea lui Horia şi a lui Iancu? Nevrednici suntem a invoca în vremea de acum sfintele lor umbre. Mari sunt faptele lor şi cutezătoare. Ei au îmbrăcat cămaşa morţii pentru libertate. Horia anticipase revoluţia din Apus. Glasul lui puternic era al poporului însuşi. Dar sabia lui fulgerătoare a căzut în sânge. Ci sămânţa aruncată depe munte avea să prindă rădăcini. Ziua libertăţii avea să vină. La cel dintâi semn coboară în văile Blajului ca înviat din moarte poporul-legiune. In auria dimineaţă de Mai, cetatea şcoalelor române se umplu de freamătul lui. Atunci a intrat în cetate armata din munţii lui Horia, în fruntea ei tribunul cel tânăr. Până la cer se ridică răsunetul cântării. Un gând ardea în toţi, o singură vrere îi mâna, din adâncuri amare împlinită: Libertatea. Poporul denunţa în faţa lumii una din crimele grozave ale istoriei. Este întâia oară în istoria Românilor că poporul vorbeşte în numele unor principii şi revendică în numele lor dreptul lui de viaţă sub soare. Cu puterea cuvântului său, geniul acelor timpuri, Simion Bărnuţiu, încerca să dărâme zidurile unei organizaţii politice-temniţă a Românului. In cuvintele sale vorbeau milioanele de fraţi ce duceau viaţă de câine şi milioanele de strămoşi ce n'aveau hodină în morminte. Sub cerul câmpiei depe Târnava, «ca într'o adunare în care poporul roman ţinea consiliu despre scăparea republicei» — cum spune Papiu Ilarian în «Istoria» sa, — după ce episcopul Şaguna rosti rugăciunea pentru libertatea naţională, Simion Bărnuţiu urcă tribuna. Erau acolo toţi tribunii, preoţii şi cărturarii Transilvaniei, purtătorii steagului tău, libertate. In faţa celor patruzeci de mii de Români, Bărnuţiu propune următoarele:

I. *Adunarea aceasta se proclamă de adunare naţională a naţiunii române din Transilvania.*

Poporul român din Transilvania votează pentru prima oară în istorie. Se votează cu unanimitate.

II. *Câmpul acesta, pe care se ţine prima adunare naţională română din Transilvania, întru eternă aducere aminte a acestei lucrări glorioase se va numi Câmpul Libertăţii pentru totdeauna.*

Ca un preot, oficiind în câmp, el pronunţă aceste cuvinte sacramentale de patru ori, întorcându-se cu faţa în cele patru părţi de lume. Senatul poporului român din Transilvania votează.

III. *Naţiunea română declară că vrea să rămână pururea credincioasă înălţatului Împărat al Austriei şi mare principe al Transilvaniei, cum şi augustei case austriace.*

Casa Împăratului obţine din nou încrederea poporului român.

IV. *Naţiunea română se declară şi se proclamă de naţiune de sine stătătoare şi de parte întregitoare a Transilvaniei, pe temeiul libertăţii egale.*

Şi-atunci, din mii de piepturi, mii de glasuri au răspuns la auzul numelui tău, Libertate.

V. *Naţiunea română depune jurământ de credinţă către Impăratul, către patrie şi către naţiunea română.*

Şi Bărnuţiu rosteşte aceste cuvinte asemenea de patru ori, spre cele patru părţi de lume.

«Şi acum — scrie în cartea de aur T. V. Păcăţianu, — a urmat cel mai înălţător act din cele săvârşite în această adunare. Bărnuţiu dă semnul că urmează depunerea jurământului şi patruzeci de mii de români pun câte o mână pe inimă, iar cu cealaltă ridicată în sus depun, în numele lor şi al celor de acasă, în numele întregei naţiuni române, următorul jurământ:

«Eu, N. N. jur în numele Tatălui şi al Fiului şi al Spiritului Sfânt, Dumnezeului celui viu, cum că voiu fi pururea credincios Impăratului Austriei şi marelui Principe Ferdinand I şi augustei case austriace. Amicilor Majestăţii şi ai patriei voiu fi amic, şi inimicilor inimic. Ca român voiu susţine totdeauna naţiunea română pe calea dreaptă şi legiuită şi o voiu apăra cu toate puterile în contra oricărui atac şi asuprire. Nu voiu lucra niciodată în contra drepturilor şi a intereselor naţiunei române ci voiu ţinea, şi voiu apăra legea şi limba noastră română, precum şi libertatea şi frăţietatea. Pe aceste principii voiu respecta toate naţiunile ardelene, poftind egală respectare dela ele. Nu voiu încerca să asuprese pe nimeni, dar nici nu voiu suferi să ne asuprească nimeni. Voiu conlucra, după putinţă, la desfiinţarea iobăgiei, la emanciparea industriei şi a comerciului, la păzirea dreptăţii, la înaintarea binelui, umanităţii, al naţiunei române şi al patriei noastre. Aşa să-mi ajute Dumnezeu şi să-mi dee mântuirea sufletului meu. Amin!»

Ştim cum a răspuns mai târziu Impăratul acestui jurământ de credinţă. Tânguirea cântecului lui Iancu avea s'o spună miilor de români înşelaţi, părăsiţi de monarhul cu două feţe, înconjurat de o curte bastardă, tribunal al minciunii.

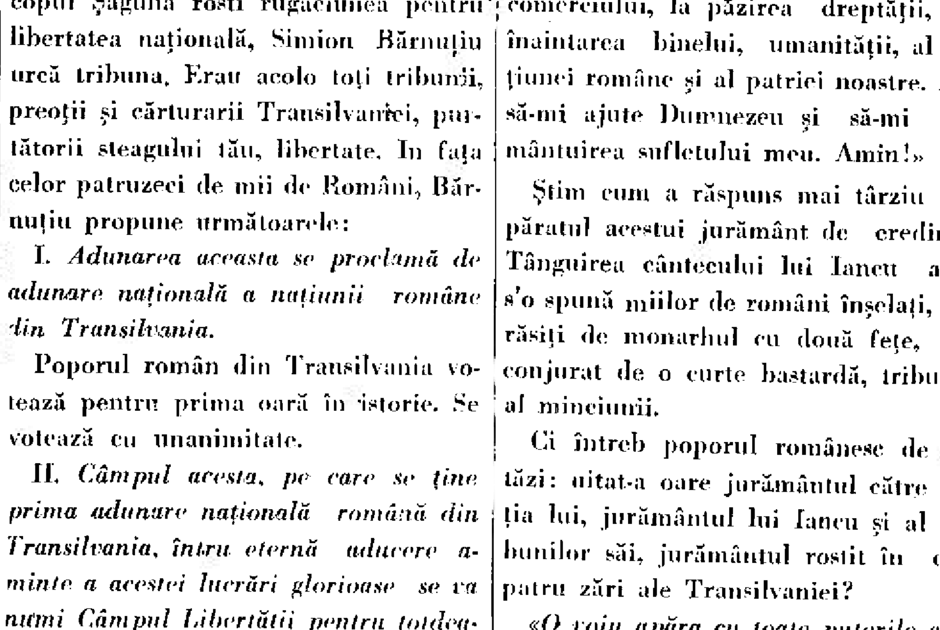
Ci întreb poporul românesc de astăzi: uitat-a oare jurământul către naţia lui, jurământul lui Iancu şi al tribunilor săi, jurământul rostit în cele patru zări ale Transilvaniei?

«O voiu apăra cu toate puterile contra oricărui atac şi asuprire».

«Nu voiu lucra niciodată în contra drepturilor şi a intereselor naţiunei române şi voiu ţinea şi voiu apăra legea şi limba noastră română, precum şi libertatea, egalitatea şi frăţietatea».

«Nu voiu încerca să asuprese pe nimeni, dar nici nu voiu suferi să ne asuprească nimeni».

Nouă zeci şi trei de ani se împlinesc de atunci. Poate că în noaptea asta, după ce cuvintele comemorative vor fi rostite în largul ţării, acolo, în Câmpul Libertăţii, pe locul unde atunci se înălţa tribuna, se va scula din mormânt umbra lui Bărnuţiu, şi va privi îndurerată în cele patru zări ale Transilvaniei.

PECETIE DELA ALEXANDRU CEL BUN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CRONICA

LITERATURA

CORNELIU POPP: «EU ŞI STATUIA MEA» — roman. Editura «Cugetarea» Georgescu-Delafras. — pag. 241. Lei 70.

Domnul Corneliu Popp e un autor complet necunoscut, un tânăr care-şi tipăreşte primul volum. Numele său nu l-am întâlnit, în ce ne priveşte, nicăeri. Cartea pe care-o dă la iveală se intitulează «Eu şi statuia mea». Este vorba de un roman care începe cu o explicaţie a autorului, tipărită în litere cursive ca o prefaţă, unde ni se spune că ea cuprinde povestea auzită dela un «nebun bun» găsit într'un ospiciu. Lămuririle în litere cursive ale autorului, se mai întâlnesc odată în cursul volumului şi, în sfârşit, pe două pagini de încheere.

Procedeul e bine cunoscut şi lasă impresia unui expedient uşor care poate că nu mai era necesar. Chestiunea «cu nebunul» conţine însă ideia romanului — o idee pirandelliană, vom spune din capul locului — şi trebue acceptată şi ea. Nebunul care-şi povesteşte isprăvile vieţii «avea ideia fixă că are o idee fixă». Această simplă caracterizare ne arată îndeajuns că ne găsim în plină tehnică pirandelliană. Asemenea ideie — ca dealtminteri în chiar opera lui Luigi Pirandello, prozator viguros, autor al «Nuvelelor pentru un an» şi al lui Mattia Pascal — este şi la tânărul autor român un lux literar, un condiment gnoseologic, care se înfăţişează ca un efect pe deasupra, smuls, cu îndemânare, cu subtilitate, cu strălucire intelectuală putem spune, conţinutului natural al operei. Departe de a fi o concluzie aşa cum ne apare în ordinea logică, pe planul artistic e un pretext ca oricare altul.

Cartea domnului Corneliu Popp va surprinde pe oricine. Ea aduce în proza tânără (aşa de puţină!) «ceva nou». Am putea spune că ea este curajoasă, prin tehnica şi conţinutul ei. Autorul se leapădă repede de acea stare de dibuială a naraţiunii, care este descripţia pură, facil procedeu încetăţenit prea mult, chiar atunci când e ridicat la diapasonul liric şi la niveluri remarcabile dé metaforă, în proza noastră, şi revine la o tradiţie... caragialiană, de pătrundere şi tipizare rapidă, care se extinde însă neosienită la cursul variat al unei întregi povestiri. Condeiul domnului Corneliu Popp este deci îndrăzneţ. Nu vom spune că natura intuiţiilor şi viziunii sale nu-l ajută. Aşa cum şade bine, forma se întregeşte cu fondul, cu însuş felul cum ne sunt înfăţişate preferinţele de substanţă — fantastice, emotive, umoristice, reflexive — ale autorului. Domnul Corneliu Popp îşi alege un subiect original, depărtat de orice-ar putea fi adus de experienţa unui tânăr român, un subiect ca să zicem aşa complet liber, împrumutat parţial de oriunde, din filmele de cinematograf, din întâmplări citite în ziare, din reminiscenţe de lectură literară sau ştiinţifică. Autorul ştie dinainte că nu subiectul va decide — şi, fireşte, nici ideia dialectică a eului, de natură pirandeliană, pe care i-o aplică. Va hotărî fantezia sa, modul său de a înţelege natura sa.

Un copil născut «fără tată, fără mamă», ajunge într'un orfelinat, de unde este înfiat de doui străini. — se află apoi într'un port, sub asediu militar, face un act de eroism, este salvat din valuri aproape mort de vasul unor contrabandişti de arme. Pe un bastiment de război care-a scufundat pe acela al contrabandiştilor, el ajunge într'un transatlantic care se scufundă şi el; eroul scapă pe o barcă de salvare, împreună cu o femee. Ajung pe o insulă de negri şi de-acolo, femeia mai întâi, mai târziu el, izbutesc să revină în lumea civilizată. Acesta ar fi (sumar) subiectul. Autorul nu pronunţă nici un nume geografic, şi nici un nume de personagiu (afară de acela al eroinei, care se numeşte Gina, ceilalţi având numai porecle: Brutus, Bursucul, Căpitanul, Cocoşatul, etc.). Ceeace nu trebue trecut cu vederea este că acest procedeu nu sporeşte vagul acţiunii, aruncându-ne într'una din acele atmosfere nesuferite, de fantezie facilă şi artificialitate, aşa de potrivite generalităţilor.

Eroul care povesteşte toate aceste peripeţii este, ca personagiu, primul punct câştigat al romanului. Avem de-aface, în adevăr, cu «un tip», în sensul comun al cuvintelor cât şi în sensul lor critic. Urmează apoi o serie întreagă de tipuri (şi de «tipi»), care apar şi dispar cu rapiditate, dar care sunt înfăţişaţi într'un chip remarcabil, caricatural artistic, adesea paradoxal, dar fără nici o notă falsă. Fantezia autorului este lucidă, nu numai în această tipizare rapidă şi sigură, ci şi în evocarea isprăvii şi peripeţiei. El păstrează neobosită însuşirea surprinzătoare a unui anumit tipar simetric care se îmbină, pe de altă parte, cu o tehnică bazată am putea spune, pe cultivarea accidentului. In cartea sa, accidentul revine la intervale scurte, ca un fel de quintesenţă a tehnicei povestirii. Uneori accidentul nu mai are nicio motivare exterioară. El porneşte dintr'un capriciu interior, dar nu e vorba de un capriciu gide-ian, gratuit, ci de o esenţă determinativă în şirul povestirii luată în întregime.

Tipizarea, de care vorbim (care porneşte deobiceiu dela «poreclele personagiilor şi se ţine de ele») duce foarte adesea la efecte umoristice de cea mai bună calitate, la un humor aproape filosofic; ea se aplică ,aşa cum spuneam, în acelaş fel, şi întâmplărilor.

Arta domnului Corneliu Popp se dovedeşte a fi de esenţa cea mai pură, examinată deaproape. Nu ne îndoim că ea va apare tuturora în acelaş fel. Ea rezolvă expresia printr'o violentare fantastică, nu în sensul îmbogăţirii fanteziste a unui aspect, ci printr'o originală şi semnificativă schematizare a lui.

Lăsând personagiile, vom aminti de modul în care este primit eroul pe vasul contrabandiştilor, de un humor *dureros*, care se închee printr'o paradoxală şi totuşi plină de logică soluţie: Găsindu-l pe erou în valuri, aproape mort, contrabandiştii îl salvează confundându-l cu un tovarăş de-al lor, după ce ezită într'una şi sunt pe punctul de a-l arunca din nou în apă; ajuns pe bord Căpitanul îl găseşte «ţipar prăpădit», «aschie putredă» şi se înfurie dând ordin să fie svârlit la loc în valuri. In momentul când este înfăşcat din nou, eroul, în atâta lugubră vicisitudine, are deodată sensul caraghioslâcului unei situaţii care a oscilat atât de mult şi, pe trei sferturi mort... pufneşte în râs. Astfel câştigă pe Căpitan. Reţinut pe bord este pus la o probă dură: se face pariu pe «bani, cuţite, tutun», cine va izbuti să nimicească... ultima rezistenţă a unei fiinţe care dovedea totuş o uluitoare vitalitate. Al şaptelea care se aruncă asupra lui e Căpitanul «Aici am dat dovadă de oarecare diplomaţie: după ce m'a lovit, am zăcut nemişcat trei sferturi de ceas...»

Scena este vrednică, în paroxismul ei — ca şi altele dealminteri — de un adevărat maestru.

Autorul dovedeşte surprinzătoare fantezie şi ingeniozitate în modul cum rezolvă, în final, fiecare din peripeţiile sale. Scenele din barca de salvare unde rămăseseră singuri, un preot, un marinar, un negru puternic, o celebră cântăreaţă şi un cocoşat, atinge chiar un nivel de dramatism propriu zis, cu accente sinistre în conduita preotului care vrea să se salveze singur. Ca exemple de simetrie expresive voiu nota repetata apariţie a gemenilor, rolul interesant al «râsului» în câteva ocazii grave sau importante, numărătoarea cazurilor de «pierdere a conştiinţei», etc. Figura sumară a eroinei principale, cântăreaţa celebră, e prinsă cu un crud şi în acelaş timp temperat realism.

Eroul, aşa cum spuneam, e de o structură fantezistă foarte semnificativă şi îmbină o serie de contraste care-l fac, fantastic, adică artistic vorbind, foarte viu. Un fond sentimental adaugă o greutate de echilibru impresionantă alcătuirii lui.

Fireşte că lângă numeroasele lui calităţi, de ordinul cel mai ales, şi original, romanul d-lui Corneliu Popp conţine multe naivităţi, adevărate naivităţi, note adolescente am putea spune. Modul cum ni se descrie începutul iubirii eroului pentru cântăreaţa celebră de pe transatlantic ca şi povestea vieţii de pe insula cu negri, sunt simplist rezolvate.

Un aspect al eroului care trebue subliniat şi care uneori devine excesiv, este acela de spirit gata într'una la reflecţii. Conţinutul reflecţiilor este aproape totdeauna interesant, nou sau redat într'o formă originală, dar de multe ori oboseşte pe cititor. Deasemeni vom nota aerul puţin diletant al stilului în unele locuri unde autorul caută să fie prea direct în expresie. Vom mai observa că ritmul rapid, plin de expresie din prima jumătate a volumului ca să zicem aşa, se schimbă spre sfârşit în grabă comună, într'un fel de spirit expeditiv care face această parte mai slabă ca cealaltă.

«Eu şi statuia mea» este însă opera unui scriitor original şi semnul neîndoios al unui talent remarcabil.

Dragoş Vrânceanu

ARTE PLASTICE

ŞTEFAN DUMITRESCU. De curând s'au împlinit şapte ani dela moartea pictorului Ştefan Dumitrescu. Această dată s'ar fi cuvenit să fie menţionată de presa românească, fiindcă Ştefan Dumitrescu a lăsat în urma lui o operă, a cărei valoare depăşeşte cu mult nivelul obişnuit. Cum însă nu avem o revistă închinată plasticei, o revistă în care să poată fi urmărite deaproape grijile şi rosturile vieţii artistice, ignorarea acestui moment poate fi uitată întrucâtva.

In spaţiul modest pe care-l avem la îndemână, vom încerca să schiţăm conturele personalităţii acestui pictor pe care un accident trist l-a smuls din viaţă, atunci când puterile lui păreau mai încordate. Până mai zilele trecute se păstra încă atelierul lui Ştefan Dumitrescu, aşa cum se afla în momentul morţii sale. Acolo puteau fi văzute o serie de lucrări cărora artistul abia mai târziu urma să le dea întruparea lor de veci.

Văduva artistului a păstrat cu grijă întregul material rămas de pe urma lui. Cercetătorul poate reconstitui cu uşurinţă planurile după care se desfăşura unul dintre cele mai impunătoare programe artistice.

Acest program, în liniile sale simple, cuprindea perspectivele unei evoluţii estetice pe care artistul avea s'o definească până la capăt.

După rolurile fireşti oricărui început, roluri care au poposit câtva timp în umbra romantismului francez, Ştefan Dumitrescu se apropie de principiile artei moderne, sub a căror călăuză sufletul său avea să descopere sensurile mari ale artei româneşti. Spirit franc, aplecat din instinct spre inima lucrurilor, Ştefan Dumitrescu a recunoscut, la un moment dat, că marele rol al artistului este să spună ceeace vede, să spună aceasta în graiul simplu al acelora cărora vrea să le vorbească. Bazele psihologice ale esteticei moderne cuprind acest înţeles. In sâmbure el înseamnă viziune reală a lucrurilor şi a vieţii. Şi, tocmai aceasta lipsea artei noastre. Romantismul francez dăduse loc unui aspect artistic în care conturele adevărate ale naturii se destrămau, înlocuite fiind cu un substrat literar. Culoarea şi forma îşi pierduseră cu desăvârşire rolul, o evidentă, o foarte vizibilă eroare a picturii noastre de pe vremea aceia.

In preajma anului 1918, îl găsim pe Ştefan Dumitrescu într'un grup de artişti, care în curând aveau să devină fruntaşii celei mai serioase mişcări artistice din România. Grupul «Arta nouă» a organizat, în acelaş an, o expoziţie cu scene din război.

Spiritul realist al pictorului Ştefan Dumitrescu s'a oprit atunci asupra unuia dintre cele mai tragice aspecte ale războiului: înmormântarea câtorva ţărani omorîţi de bombe. De aici încolo, ţăranul avea să rămână, multă vreme, marele subiect al operii acestui pictor. Câtva timp s'a lăsat sedus de aspectele pitoreşti. Incetul cu încetul, artistul a renunţat însă la acest sens decorativ, căutând adâncimea expresivă proprie atitudinilor. Planurile se simplifică, se orânduesc după criterii constructive, iar culorile primesc expresia corespunzătoare psihologiei personagiilor.

Poate urmărind viaţa pe care a pictat-o Ştefan Dumitrescu, şi care, în partea ei esenţială, reprezintă viaţa ţăranilor, vom putea să explicăm întrucâtva ţinuta sobră a tonalităţii cromatice, caracteristică în pictura sa. E drept, pictorul n'a fost străin de arta meşterilor anonimi de pe urma cărora ne-au rămas ceramica şi icoanele; pe alocuri sunt semne în opera lui că a încercat o directă transpunere a elementelor provenite din aceste isvoare.

Una ori alta, este de reţinut că personalitatea acestui pictor a câştigat în amploare în măsura în care ea a fist supusă scopului pe care l-am arătat mai sus.

Semnificativă pentru stăruinţa cu care artistul şi-a construit viziunea sa artistică este şi pasiunea sa pentru desen. Cu cărbunele sau cu creionul în mână, artistul a urmărit, pas cu pas, legile de întrupare armonică a operii pictate. Desenele rămase, sunt astăzi baze de orientare pentru generaţiile tinere. In locul desenului academic, de linii calculate şi aride, Ştefan Dumitrescu a adus un desen în care sinceritatea este un punct de plecare. Despre conţinutul sufletesc al operii sale, oricât ne-ar ajuta cuvintele, nu vom putea arăta cât de adânc şi omeneşte a simţit viaţa acest artist. Cum a ştiut el să aşeze într'o compoziţie două ţărănci din atitudinea cărora se desprind sufletele lor, sau într'un portret, cum ştia el să dea ochilor depărtarea şi mereu neliniştita căutare a celor mici, nu se poate descrie în biete cuvinte.

Din fericire, opera lui Ştefan Dumitrescu se păstrează încă, risipită în parte prin casele amatorilor, în muzee, sau în casa d-nei Dumitrescu.

Să sperăm că în curând se vor găsi oameni care să adune această operă într'o expoziţie retrospectivă, prezentată după criteriile mari pe care le cere personalitatea lui Ştefan Dumitrescu. Munca şi seriozitatea artistului merită acest omagiu şi, în aceeaşi măsură, cultura noastră artistică îşi aşteaptă acest moment.

Ion Vlasiu

ISTORIE

VALOAREA PENTRU ISTORIE, A DOCUMENTELOR FALSE. Epoca secolelor X—XIV este, repetăm, epoca cea mai importantă pentru istoria Românilor din Dacia Traiană, pentrucă în această epocă reintră neamul românesc în istoria universală. Epoca aceasta este cea mai importantă, dar în acelaş timp şi cea mai puţin şi mai rău cunoscută, pentrucă chiar din această epocă ni s'au păstrat numai puţine documente scrise. Poate nici n'au existat mult (aşa crede şi cunoscutul istoric maghiar Szentpétery). Poate au existat mai multe documente, dar s'au pierdut în împrejurările turburi ale acelor secole.

Documentele cari ni s'au păstrat parte în original, adică în forma lor primitivă, în forma lor externă şi internă în care au eşit din cancelariile autorităţilor cărora li se atribuie, — parte ni s'au păstrat în confirmări sau atestări ale acestor originale, — şi parte ni s'au păstrat numai în simple cópii. Uneori un document ni s'a păstrat şi în original şi în cópie (confirmare sau atestare). Cu cât documentele ce ni s'au păstrat sunt mai aproape în timp şi spaţiu de evenimentele la cari se referă, cu atât sunt mai preţioase.

Este de sine înţeles că valoarea documentară a celor trei categorii de documente nu este una şi aceiaş. Valoare absolută pot avea în rândul întâiu numai originalele şi, în rândul al doilea, confirmările şi atestările, dacă acestea sunt coroborate şi de alte documente. Valoarea documentară a cópiilor simple este nulă.

Unii istorici (şi numărul lor este destul de mare) nu ţin şi n'au ţinut însă întotdeauna seama de această deosebire în valoarea documentelor. Ei interpretează documentele atribuindu-le aceaş importanţă şi valoare documentară, fie că este vorba de un document original, fie că este vorba de o atestare sau confirmare, fie că este vorba chiar numai de o simplă cópie, — dacă concluziile ce pot fi trase din documente coroborează anumite teorii preconcepute ale lor.

Aceşti istorici trec însă cu aceaş uşurinţă şi peste o altă lature importantă a documentelor, o lature care priveşte autenticitatea lor. Pentrucă nu toate documentele ce le găsim păstrate în diferite arhive publice şi particulare sunt autentice. Multe dintre ele sunt false, adică făurite nu de autorităţile sau persoanele cărora li se atribuie, ci de oameni străini, determinaţi de intenţia de a induce în eroare.

In deosebi sunt multe documente false între documentele cari se refer la epoca secolelor X—XIV ale istoriei Daciei Traiane. Numai între documentele atribuite regelui Ungariei Andreiu al II-lea critica istorică ungurească a dovedit neautenticitatea alor peste 40 de documente, exprimându-şi în acelaş timp îndoiala în ce priveşte autenticitatea alor altor documente.

Neautenticitatea dovedită a atâtor documente explică de ce epoca la care se referă ni se prezintă într'o lumină falsă. In virtutea acelor documente (acceptate drept autentice) au fost anume admise drept reale — situaţii cari, aievea ar fi existat, ar fi trebuit să dee evoluţiei evenimentelor un curs cu totul deosebit de cel pe care evoluţia l-a luat.

Consideraţiunile aceste aduc în discuţie o problemă interesantă, căreia, până acum i s'a dat prea puţină atenţiune, — problema: care este valoarea pentru istorie a documentelor false? Au ele în general vreo valoare?

«Document fals» nu înseamnează întotdeauna şi «document fără valoare pentru istorie». Nu înseamnează întotdeauna că documentul fiind fals, este *fals* şi *tot* ce se spune în document.

Pentru a da falşurilor toată aparenţa autenticităţii, falşificatorii din toate timpurile şi din toate domeniile încadrau falşurile lor în adevăruri indiscutabile, în adevăruri cari nu aveau nevoie să fie dovedite, pentrucă trăiau în conştiinţa publică ca fapte incontestate şi incontestabile. Făceau acest lucru, ca fondul autentic să facă să pară autentice şi părţile neautentice, părţile false.

Aşa fiind, de multeori un document fals este pentru anumite afirmaţiuni cuprinse în el o mai elocventă confirmare a temeiniciei lor, decât ar putea fi documentul în caz dacă ar fi autentic.

Intre documentele false din epoca regelui Ungariei Andreiu al II-lea sunt şi câteva documente în cari pentru întâiaşdată se pomeneşte de Românii din Transilvania la începutul secolului al XIII-lea.

Critica istorică transilvană a trecut cu multă uşurinţă peste problema autenticităţii sau neautenticităţii acestor documente. Motivele cari au determinat atitudinea criticei istorice ungureşti sunt mai limpezi decât motivele cari au determinat atitudinea criticei istorice româneşti. De aceea ne oprim la aceasta din urmă.

Critica istorică românească a fost şi este rezervată de tot. Atitudinea ei a fost şi este determinată de motive cari se pot rezuma în obiecţiunea timidă: cu ce rămâne istoria română dacă admitem drept false documentele în cari pentru întâiaşdată se vorbeşte, la începutul secolului XIII-lea, de Români în Transilvania, ca având organizaţii politice dincoace şi dincolo de Carpaţi? Cu alte cuvinte, dacă contestăm autenticitatea acestor documente ne lipsim de câteva importante dovezi scrise privitoare la continuitatea Românilor în Dacia Traiană.

Preocupările criticei istorice româneşti nu sunt justificate.

Inainte de toate: un document este fals sau autentic nu fiindcă cuprinsul lui şi posibila lui interpretare sunt în contradicţiune sau nu sunt în contradicţiune cu anumite teorii preconcepute. Un document este fals sau autentic, fiindcă într'adevăr este fals sau autentic, — independent de interpretarea lui.

Indoiala criticei istorice româneşti nu are de altă parte nici o justificare, pentrucă lipsa de autenticitate a documentelor în chestiune nu atinge problema continuităţii Românilor în Dacia Traiană. In realitate, lipsa de autenticitate a lor este o nouă şi sdrobitoare dovadă a continuităţii acestui neam în Dacia Traiană.

Documentele aceste false sunt anume toate documente prin cari regii Ungariei fac donaţiuni — în paguba Românilor. Beneficiarii falsurilor nefiind, prin urmare, Românii, ar fi absurd să presupunem că ei, Românii, ar putea fi făuritorii falşurilor. Ei bine, dacă Românii — a căror prezenţă la începutul secolului al XIII-lea o constată documentele falşificate — n'ar fi trăit de mult pe pământul pe care îl ocupă până azi, cei cari au falşificat documentele n'ar fi fost nevoiţi să invoce pentru justificarea bunurilor de cari se bucurau — o *donaţiune*, ci ar fi putut să invoce (şi ar fi şi invocat cu siguranţă) un argument mult mai puternic, argumentul că ei, deţinătorii bunurilor şi privilegiilor, la sosirea lor în ţară n'au găsit în acele locuri Români. Ar fi putut să invoce, nedesminţiţi de nimeni, că Românii au venit peste ei, beneficiarii, cari erau posesorii în virtutea dreptului priorităţii a acelor bunuri. Dar falşificatorii documentelor n'au putut falşifica adevărul istoric al prezenţei Românilor în Dacia Traiană, pentrucă acest adevăr istoric trăia în conştiinţa publică a tuturor popoarelor ţării şi falşificarea unui adevăr atât de vădit ar fi fost în sine cea mai sdrobitoare dovadă că documentul este un document fals. Falşificatorii neputând justifica deţinerea de privilegii şi bunuri invocând dreptul primilor ocupanţi, au recunoscut în tăcere prioritatea Românilor şi au invocat drept justificare o donaţiune regească.

Iată de ce nu sunt justificate îndoielile criticei istorice româneşti.

Iosif Schiopul

PROPUNERI

O NECESITATE NAŢIONALĂ IMPERIOASĂ. Pregătirea noastră ştiinţifică, istorică şi politică pentru un examen aşa de riguros, cum va fi Conferinţa de pace, este cu totul insuficientă.

Timp de peste două decenii la noi nu s'a lucrat nimic sistematic în vederea unui asemenea moment grav. S'au risipit energiile naţionale, şi în această privinţă, fără nici o socoteală şi prevedere. Stăm acum în faţa ceasului al 12-lea slab înarmaţi şi slab organizaţi, expuşi la toate impreviziunile hazardului. In aceste clipe critice, care ar putea să devie chiar fatale pentru noi, suntem datori să ne încordăm toate puterile, spre a cârpi cumva situaţia şi a salva ceeace se mai poate salva.

Ca unul care, timp de peste trei decenii, mi-am dedicat partea cea mai însemnată a vieţii şi a activităţii mele publice problemei naţionale româneşti integrale, pe care am servit-o sub toate aspectele ei, atât în Transilvania cât şi în Bucovina, Basarabia, Transnistria şi, prin intermediar, în Valea Timocului, mă simt dator să arăt aci mijloacele prin care s'ar putea iniţia o acţiune care să aibă cât mai mulţi sorţi de izbândă.

Inainte de toate, trebue să se schimbe radical punctul de plecare în privirea problemei naţionale româneşti.

Tot ce se scrie la noi în domeniul politicei naţionale, fie în româneşte, fie în limbi străine, porneşte dela punctul de vedere parţial românesc.

Şi în lucrările de propagandă, iniţiate în ultimul timp de Ministerul propagandei naţionale, se resimt aceleaşi tendinţe de a lumina numai aspecte izolate ale problemei româneşti, insistându-se mai mult asupra problemei Transilvaniei.

E absolută nevoie ca acest punct de vedere să fie inversat şi să se plece *dela totalitatea şi dela unitatea Românilor mai presus de hotarele de Stat şi dela întreg spaţiul vital al poporului român.*

In consecinţă, nu trebue să mai apărăm pur şi simplu Statul român în hotarele lui de astăzi, ci va trebui să avem în faţa noastră totalitatea românismului, care aproape pretutindeni depăşeşte aceste hotare.

Dacă în momente istorice unice în felul lor, ca acelea în faţa cărora ne găsim astăzi, nu suntem în stare să afirmăm dreptul la viaţă al tuturor fiilor neamului nostru, indiferent de hotarele politice de ieri sau de astăzi ale Statului român, nu merităm să trăim

In vederea unei redresări radicale, e nevoie de crearea unui instrument care să garanteze reuşita.

Instrumentul acesta, care ar fi trebuit creat încă cu mult înainte, şi pe care împrejurările apocaliptice de acum îl impun ca pe o necesitate imperioasă, eu îl văd în forma unui *Institut de studii politice privitoare la poporul român*, în cadrele căruia să fie adunaţi la o muncă sistematică un număr cât mai mare de Români de pretutindeni, care pot aduce un aport folositor problemei poporului român totalitar, în raport cu energia lui creatoare, cu spaţiul lui vital şi cu misiunea lui istorică în cadrul acestuia.

Institutul ar consta din mai multe secţiuni, după provinciile locuite de Români respectiv după problemele pe care le reprezintă acestea;

Scopurile Institutului ar fi:

1. Să adune la o lucrare sistematică pe toţi cei pregătiţi spre a apăra, cu armele ştiinţei, cauza integrală a poporului român în faţa areopagului chemat să creeze o nouă stare de drept în lume.

2. Să închegheze în timpul cel mai scurt şi în condiţiunile cele mai satisfăcătoare *o arhivă documentară privitoare la politica poporului român totalitar,* strângând în cadrele ei tot ce poate servi marile scopuri anunţate mai sus, şi anume: cărţi, broşuri, gazete, foi volante, hărţi, stampe, fotografii, documente, scrisori, etc.

3. Să studieze pe cele mai largi baze, în ansamblu şi parţial, toate aspectele problemei româneşti totalitare, în scopul:

a) de a pune în lumina cea mai completă, pe bază de documente convingătoare, atât pentru Români, cât şi pentru străini, noua problemă a poporului român totalitar, ca un imperativ de viaţă al acestuia.

Lucrările menite a fi tipărite în limbi străine vor trebui să ţină seamă în mod special de psihologia publicului căruia se adresează. Ele nu trebue să fie simple traduceri după un text românesc, ci vor trebui să fie redactate pentru publicul căruia se adresează.

b) de a afirma drepturile imprescriptibile ale poporului român asupra întregului spaţiu (teritoriu) geografic pe care-l deţine prin autonomie sau prin expansiune naturală.

c) de a putea pretinde dela Conferinţa de pace, în chiar interesul unei păci solide, recunoaşterea integrală a drepturilor poporului român asupra tuturor teritoriilor pe care le deţine, fie prin încorporarea tuturor acestor teritorii în cadrul Statului român totalitar, fie prin asigurarea pe seama enclavelor româneşti care nu pot fi incorporate în aceste cadre, a exercitării cât mai libere şi echitabile a drepturilor lor la cultura naţională.

4. Să susţină în mod cât mai documentat problema schimbului de populaţii cu ţările vecine, în sensul ca pe deoparte toţi actualii cetăţeni români de alte limbi decât cea românească, care voese să-şi păstreze naţionalitatea de naştere, să fie trecuţi în mod obligator în ţara mamă a lor, iar pe de alta, ca toţi Românii din afară de graniţele Statului român să fie aduşi şi aşezaţi definitiv în România.

5. Să resolve în mod definitiv, prin schimbul de populaţie, grava problemă a minorităţilor etnice, care a tulburat atât de mult liniştea Europei în ultima jumătate de veac.

6. Să preconizeze în acelaş timp soluţii plausibile pentru rezolvarea problemei evreeşti în România, prin colonizarea Evreilor undeva, unde vieţuirea lor să se poată desfăşura fără prejudicierea intereselor actuale, economice şi culturale, ale altor naţiuni.

Onisifor Ghibu

INSEMNĂRI

PUTEREA DE EXPANSIUNE A LIMBII ROMÂNE. Credem că factorii principali, care imprimă unei limbi marea forţă de expansiune, prin care depăşeşte graniţele ei naţionale şi intră în cadrul circulaţiei universale, sunt următorii:

1) Forţa politică, prin care un popor îşi asigură o situaţie dominantă, o poziţie de mare prestigiu în lume;

2) Spiritul comercial; acesta implică adesea şi firea aventurieră;

3) Literatura de valoare universală; acest factor implică, la rându-i, şi prestigiul cultural.

Supunând analizei agenţii de influenţă de mai sus, e de observat mai întâiu că puterea de a impune pe un plan de circulaţie mondială o limbă, pe care o posedă primul factor, e destul de redusă; mai mult, cunoştinţele istorice ne probează că acesta e chiar neputincios în caz că nu e sprijinit de celelalte elemente de influenţă; astfel imperiul ţarist sau cel turcesc, nesusţinute de un prestigiu cultural, nu şi-au putut impune graiul în uzul altor popoare, ba au apelat ele înşile la limba franceză în relaţiile de Curte şi cele diplomatice. Singurii termeni pe care aceste imperii i-au putut impune neamurilor subjugate au fost cei administrativi — lucru inevitabil —, termeni care, odată cu înlăturarea stăpânirii străine, au dispărut şi ei, fapt ce denotă lipsa de prestigiu cultural. Dimpotrivă, renumele Franţei a răspândit chiar în ţări independente şi îndepărtate asemenea termeni. Totuşi, este evident că forţa politică nu e un factor neglijabil în procesul de răspândire al unei limbi dincolo de graniţele poporului care i-a dat naştere.

Graiul care a întrunit, în acţiunea sa de întindere peste întreg globul pământesc, toţi factorii indicaţi mai sus, este cel englez. Mare putere politică, spirit aventurier şi comercial, prestigiu cultural — toate aceste forţe şi-au dat mâna pentru a impune limba poporului britanic în cele cinci continente. Totuşi, se pare că renumele vieţii spirituale din arhipelagul britanic nu e atât de puternic pe continentul european, încât să nu fie contrabalansat, şi chiar întrecut, de alte culturi; în consecinţă, utilizarea pe continentul nostru a limbii engleze e disputată şi chiar acaparată de limbile franceză şi germană. Engleza s'a impus prin prestigiul civilizator şi cultural mai ales acolo unde pretenţiile erau mai reduse, adică în celelalte patru continente.

Din aceasta se poate deduce că cel mai important rol în circulaţia universală a unei limbi îl joacă prestigiul literaturii şi culturii pe care le include acea limbă. Importanţa acestui factor a fost însă de obiceiu greşit înţeleasă; rolul său a fost inversat. S'a spus că un roman, sau în genere o carte scrisă de un Francez sau German are norocul de a beneficia de caracterul universal al limbii în care e scrisă, — limbă care o trece dincolo de graniţă, facilitându-i răspândirea peste întreg globul pământesc. Acelaş caracter universal al limbii în care e scrisă o literatură intensifică şi acţiunea de traducere a operelor ei în alte limbi. Aşa se spune; şi se exemplifică cu faptul că cele mai multe traduceri, şi în româneşte, se fac din literaturile germană, franceză, engleză şi italiană, cele patru limbi recunoscute ca având o circulaţie generală.

Adevărul e însă altul. Nu limba răspândeşte opera literară, ci opera răspândeşte limba. Nu limba dă forţă de circulaţie unei literaturi, ci aceasta din urmă, prin valoarea ei, lărgeşte limitele de circulaţie ale unei limbi. Cu cât valoarea unei literaturi e mai universală, mai eternă, cu atât şi graniţele limbii în care e realizată sunt mai întinse în spaţiu şi timp. Abia după ce o limbă şi-a cucerit acest caracter de universalitate, ea favorizează la rându-i opera literară, chiar dacă aceasta e de valoare mai redusă.

Franţa e învinsă azi pe teren militar şi politic, totuşi limba ei nu va înceta să aibă o

circulație universală, pentrucă vor exista totdeauna oameni, în toate țările, care să simtă nevoia de a-i gusta în original pe Racine, pe Molière, pe Hugo, pe Baudelaire și toată lunga serie de genii ale literaturii franceze.

Din datele de mai sus se poate deduce în mod clar că puterea de influență a factorului cultural e mai mare decât a celui politic, care deține totuși rolul de a crea condiții favorabile creației literare.

Faptul că factorul cultural exercită o mai mare influență decât cel politic trebue să ne bucure pe noi Românii în special. Una din concluziile ce se pot trage din această constatare este aceea că nu există pericolul ca o națiune să fie desnaționalizată de un stat care a subjugat-o, atâta vreme cât prestigiul politic al acelui stat nu e aureolat de un prestigiu cultural superior celui pe care-l poate susține națiunea supusă. — Cei aproape o mie de ani de stăpânire streină în Ardeal n'au izbutit să desnaționalizeze pe Români, pentrucă nivelul culturii și civilizației stăpânitoare a fost tot timpul inferior culturii și civilizației create de România.

In legătură cu această problemă, A. H. Sayce spune în studiul său de «Filologie comparată» că acolo unde presiunea socială e puternică, din cauza cuceririi, poporul inferior va adopta limba poporului superior. Limba celtă a dispărut, în Galia și Spania, fiind înlocuită cu latina. In cazul însă când cuceritorii sunt mai puțin numeroși și mai ales mai puțin civilizați decât națiunea supusă, necesitățile vieții zilnice și influența literaturii îi vor constrânge adeseori să adopte limba acesteia din urmă. Așa s'a întâmplat cu Normanzii în Franța și Anglia sau cu Francii în Galia. «Putem spune în regulă generală că peste tot unde două națiuni egal de avansate în domeniul civilizației sunt puse în contact intim, conclude Sayce, limba națiunii celei mai numeroase va învinge. De altă parte, acolo unde un mic corp de năvălitori aduce cu el o civilizație mai înaltă, se va întâmpla, după toate probabilitățile, contrariul».

E deci indiscutabilă întâietatea culturii și literaturii în acest proces de expansiune linguistică. In consecință, astăzi când țara noastră are din nou câteva milioane de Români înstrăinați putem fi siguri că ei nu vor pieri ca nație, pentrucă Rusia și mai puțin Ungaria nu au fost în stare să realizeze o civilizație și o cultură — miraj, prin care să cucerească masele românești.

In expunerea noastră am trecut cu vederea un element care este inerent limbii, oprindu-ne asupra factorilor externi ce o ajută în expansiunea ei. Au, anume, unele limbi, prin însăși structura lor, o sonoritate atractivă, ca cea italiană, în timp ce altele sunt rebarbative la auz.

In această constelație, limba română ocupă, prin muzicalitatea ei, o situație favorizată. Inzestrată cu virtuțile sonore ale limbilor neolatine, dar cu aspecte expresive specifice, cu variate posibilități de accentuare și deci maleabilă pentru bogate nuanțări, dar totuși rezistentă la alterări, șansele ei de expansiune sunt virtual date. In lipsa unui impuls, care nu poate veni din însăși firea poporului nostru, din nefericire fără elanuri ofensive, graiul românesc își află imboldurile expansive în poezia lui Eminescu, în proza lui Creangă, în comedia lui Caragiale. Cultura noastră de import de până de curând, trădată de frecvența neologismului, a împiedecat interesul pentru o limbă, căreia i se deschid însă orizonturi largi deodată cu efortul de-a crea o valoroasă cultură originală. Originalitatea culturii și literaturii, care trebue să ne preocupe în cel mai înalt grad pe acest plan, e o condiție esențială a promovării graiului românesc în concertul limbilor universale, alături de surorile sale, care și-au cucerit un loc inexpugnabil.

Dar, în procesul de expansiune al limbii române intervine și un factor nou: păstorismul. Acesta a răspândit graiul românesc spre Răsărit până la Bug, spre Nord până la limitele Carpaților, iar în Sud pe tot întinsul Peninsulei Balcanice, impunând numeroase cuvinte și popoarelor cu care am venit în contact. În împrejurările actuale, păstorismul rămâne, atât în stânga cât și în dreapta Dunării, ca și în nouile teritorii înstrăinate, un important factor de conservare, de unificare și chiar difuzare a limbii noastre.

TRANSILVANIA VATRA LINGUISTICĂ. Mulțumită mijloacelor puse la îndemână de geografia linguistică, s'a dovedit că în părțile apusene ale Transilvaniei — unde și colonizarea romană a fost mai puternică — există până azi o seamă de elemente latine dispărute în restul teritoriului român. Acest fapt a condus pe unii filologi la concluzia că Transilvania este leagănul din care s'a răspândit graiul românesc peste ținuturile din jurul său. Căutând să lămurească puterea miraculoasă de dăinuire a limbii române pe pământul transilvan cutropit de Maghiari și forța ei de roire în câmpiile din jur, domnul Emil Petrovici găsește (în *Transivania*, 72,2) că, «forțe misterioase, primare, asemănătoare forțelor naturii... au perpetuat existența unei limbi și a unui popor romanic aici în Estul Europei și au adus în sânul acestei comunități linguistice și naționale un mare număr de barbari. Iar după ce furtuna năvălirilor s'a mai potolit, în virtutea acelorași forțe vii, dela periferia cetății transilvane, formată de o coroană de munți... limba românească se răspândește... în afara zidurilor cetății, pe câmpiile dela poalele munților... In fața înaintării victorioase a limbii românești, graiurile slave, cumane, pecenege, unguroști au trebuit să cedeze. Pe vastele întinderi dela Sudul și Estul Carpaților, unde s'au dat nenumăratele lupte în câmp deschis, între oștile călări, ale năvălitorilor, s'a desfășurat ultima bătălie, adevărat războiu de mișcare, din care a eșit biruitoare limba română, împingându-și hotarele departe până dincolo de Dunăre și Nistru și până la Marea cea Mare».

Ion Ștefan

STUDII NOUI ASUPRA NAȚIUNII ROMÂNE. D-l Șerban Lungu, doctor în filosofie al Universității «Regele Ferdinand I» din Cluj, tipărește întâiul volum al unei întinse lucrări intitulate «Educația națiunii».

Noțiunea de educație presupune, alăturată de cuvântul națiune, și un sens politic. Noi socotim că «educația națiunii» nu se poate urmări în afara sensului politic, numai pe planul cultural. Dar planul prevalent cultural pe care pune problema domnul Șerban Lungu, — și domnul profesor Onisifor Ghibu, promotorul acestei științe care își găsește un discipol atât de bun în autorul cărții de care vorbim — nu este mai puțin important, fiind sortit el însuși, cu cât e mai solid dovedit, să devină serios germen politic, adică «o funcțiune de înrâurire sufletească și spirituală în interiorul vieții poporului; o funcțiune de coeziune între membrii comunității lui», cum zice domnul Lungu.

«Educația națiunii» este deci o știință propriu zisă, care caută să corecteze anumite insuficiențe ale metodei științifice obișnuite aplicate la problemele educației, slujindu-se nu numai de o întreagă orientare de gândire contimporană ci și de datele din ce în ce mai sporite și semnificative ale unor întregi discipline științifice contimporane. «Dincolo de cercetările și metodele de până acum, spune domnul Lungu, — care se raportau mai mult la educația prin instrucție a individului, ca: psihologia, pedologia, etica, biologia și celelalte științe ajutătoare pedagogiei, — nouile orientări impun cel puțin cu o egală importanță: filosofia, știința religiei, sociologia, etnologia, geografia, istoria, politica, etc., cu toate ramurile lor, și în general toate științele care converg întru cercetarea și pătrunderea vieții poporului în totalitatea lui». Pe aceste baze încearcă «o știință etnică a educației».

Ceeace e esențial pentru noi e faptul că această știință se naște pe viu, adică pe însăși obiectul imediat în slujba căruia lucrează, care este poporul românesc. Ea devine implicit și o știință a națiunii române, realizând în acest sens, nu un mijloc abstract pentru a rezolva orice problemă națională, cum ar părea că spun cuvintele, ci o metodă mai favorabilă pentru sporirea cunoașterii de sine a poporului românesc. Oricare ar fi deci evoluția bazelor teoretice ale acestei științe — la construirea căreia domnul Lungu contribue așa de mult prin întinsul său studiu — un rezultat rămâne sigur totdeauna: o mai bună cunoaștere a poporului românesc și problemelor lui de totalitate. Afară de acest efect de cunoaștere, ea mai are unul moral de orientare pe drumuri realiste a gândirii politice, a gândirii comunitare, a Românilor. Ea adaugă așa dar un influent serios, realizat pe bază de metodă științifică râului marei spiritualității naționaliste.

Ceeace deosebește învățătura științifică pe care o construește, prin întreaga sa operă atât de meritorie, închinată problemelor poporului românesc, domnul profesor Onisifor Ghibu, ca și domnul Șerban Lungu, de alte discipline asemănătoare, sunt, vom spune, fermenții ei naturali de naționalism. Domnul Lungu identifică prin urmare, ca precursori teoretici, în cultura noastră, atât pe Eminescu sau A. C. Popovici, cât și pe un Gheorghe Lazăr, I. Heliade Rădulescu, Simion Bărnuțiu, M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, B. P. Hașdeu. Aparatul său științific, așa cum se arată în primul volum al studiului (din cele cinci anunțate) se sprijină însă nu numai pe o întinsă cultură modernă în toate științele pe care le enumeră în citatul nostru de mai sus, cât și pe o observație bazată și pătrunzătoare a realității naționale românești (în mod separat în capitolele «Comunitatea națională» și «Totalitate românească»).

Vom observa deasemeni că învățământul nostru superior, orientat pe discipline mai puțin abstracte, mai puțin raționalist divizate, (studiul domnului Șerban Lungu apare în colecția «Institutului de pedagogie și educația națiunii» de pe lângă Universitatea «Regele Ferdinand I» Cluj, condus de domnul profesor Onisifor Ghibu) corespunde mult mai bine necesităților spirituale ale poporului nostru. Universitatea în afară de a contribui la progresul științelor universale trebue să se gândească necontenit la propășirea științei realității noastre proprii, pe bază de discipline originale.

Dragoș Vrânceanu

UN LUPTĂTOR ARDELEAN. In «Convorbiri Literare» revista cu prestigiu istoric de sub direcția domnului I. E. Torouțiu, domnul profesor Alexandru Lepădatu notează într'un necrolog dens, personalitatea publicistului luptător ardelean, T. V. Păcățianu. Opera fundamentală — de o viață — a acestuia, Cartea de Aur — reprezintă o muncă de benedictin a unui pasionat pentru dreptatea neamului său. Aparținând unei generații care trecea dela reverie la realitate fără să facă nici o concesie, nimănui, Păcățianu a străbătut o viață închinată neamului, pe care trebuia să-l vadă din nou profund nedreptățit, înainte de a pleca pentru totdeauna — din mijlocul lui.

AMINTIRI DESPRE TITU MAIORESCU. Există metode extrem de variate pentru a reconstitui un personaj. Fiindcă existența e polimorfă și polivalentă și fiindcă niciodată optica celor care interferează personalitatea lor cu aceea a unui acelaș ins, nu dă imagini care să coincidă. Domnul Găvănescul întrebuințează în manieră impresionistă, elemente pe care amintirile, mai ales cele care au o tonalitate sentimentală, i le actualizează, după mulți ani.

Evocările publicate de domnul Găvănescul nu privesc o epocă sau un aspect unitar. Ele sunt creionări scurte în care Maiorescu apare cu un gest, cu o frază, cu un zâmbet. Metode întrebuințate nu ia din viața personajului fiindcă e foarte asemănătoare cu acea discontinuitate vie, prin care trăim pe cei din jurul nostru. Din tot articolul — publicat tot în «Convorbiri Literare» — se desprinde predominant, insistența cu care Maiorescu își realiza buna morală, cu luciditate dar și cu spontaneitae.

E. Pamfil

MISIUNEA TEATRULUI ROMÂNESC. Ne apropiem de sfârșitul stagiunei teatrale. Azi-mâine, porțile templelor Thaliei vor fi zăvorîte, sclipitoarele lumini ale rampei se vor stinge. Făcând bilanțul pieselor jucate, ne vom gândi cu tristețe că nicăieri, pe nici o scenă a Teatrului românesc nu am găsit opera în care să bată inima îndurerată a dramaturgului român, față de marea jale a sfâșierii hotarelor României. Cum de nu s'a încumetat încă niciunul dintre autorii noștri dramatici să scrie o astfel de piesă, măcar una? Era mai mult decât necesară! Nu voim să dăm ca exemplu pe vecinii dela Vest, cari în stagiunea anului teatral 1940—41 au jucat, pe scenele lor nu una, ci mai multe piese inspirate din actualitatea fluctuației hotarelor, cu decor de codru ardelean, cu acțiune înflăcărată de bucuria încorporării a unei părți de ogor daco-roman. Succesul acestor piese — cu tot izul propagandistic — cum bine au scontat teatrele: a fost enorm. In Țara Românească doar câțiva poeți și câțiva nuveliști au scris despre marea durere a Neamului răslețit de crâncena pierdere a hotarelor rotunde. Dar unde-i obștea scriitorilor români, de ce nu-i la datoria ceasului de față, la izvorul amar al durerii acestui popor? Teatrul doar e superba tribună, de unde scriitorul poate să vorbească direct inimei spectatorului. Nu ne-ar încânta deplin o piesă de propagandă, — dar dincolo de tendențiozitate și de blestemul politic al temei reclamate, mai e și altceva. Acest «altceva» — fără să fie nevoie să-l tâlcuim noi — scriitorul, autorul dramatic trebue să-l capteze și să ni-l prezinte în lumina de miraj a rampei. Voim să pășească pe scena românească adevărul realității! Ne trebue acest adevăr cum îi trebue apa însetatului și pâinea înfometatului.

Teatrul românesc are datoria elementară de a-și forma autorii dramatici. Dar el, în loc să fi arătat toată gratitudinea și solicitudinea talentelor noastre dramatice, mai curând, îmi pare, le-a dat cu tifla. E aceasta o crudă tristețe. Nu-i de mirare că autorii dramatici nu s'au ostenit cu scrierea unei piese de teatru, ci au preferat romanul. E vremea însă ca această stare de lucruri să se schimbe. Teatrul românesc trebue să apeleze, serios și sincer, la scriitori, iar scriitorii la rândul lor, să răspundă cu entuziasm chemării lui. In felul acesta se vor deschide noui orizonturi pentru literatura dramatică românească. Din diversitatea subiectelor însceneate se vor alege valorile și printre dramaturgii care vor veni, se va găsi de bună seamă și acela care să ne ofere spectacolul frumos și trist al zbuciumului îndurerat prin care trecem azi.

Costa Carei

POEZIILE PATRIEI. In urma cedărilor de teritorii (în anul 1940), am citit, fie strânse în volum fie în periodice și cotidiane, din ce în ce mai multe poezii inspirate de acest eveniment dureros. Acesta e un semn bun. Poeții noștri au părăsit temele favorite și mișcați de această durere națională îi închină simțirea. Asupra calității acestor poezii facem însă serioase rezerve. Genul e din cele mai dificile și numai un talent mișcat de o autentică simțire reușește să-l ridice la valoarea artei. Publicațiile noastre ar trebui să treacă aceste poezii printr'o severă cenzură înainte de a le face loc în paginile lor. Din revista «Luceafărul» dela Sibiu, amintim aici poezia «Rugăciune pentru frații răpiți» semnată de domnul Grigore Popa, în care ecoul marei dureri străbate aceste versuri aparent liniștite și cucernice:

«Celor rămași în ghiară păgână și haină
Fă-le, Doamne, din durere cupe de lumină!
Și fântâni din lacrimi, să oglindească raiul
Nu cumva blestemul să le răpească graiul.
Nu uita nici visul lor cuprins de ceață,
Binecuvintează-i în orice dimineață!

Domnul Mihai Beniuc publică în aceeaș revistă un ciclu de poeme dintre care remarcăm «Orașul pierdut». E o evocare a Clujului în cuvinte simple și puternice, fără efecte căutate. Citâm părți din această poezie cu regretul de a nu o putea reproduce în întregime:

Imi tot revine 'n minte
Orașul pierdut.
Zadarnic am suflat orice lumină
Plecatele sălcii de-aduceri aminte
Zăvoiul de tristețe a crescut
Mai negru ca 'nainte,
Și peste apa sufletului meu
Iși cerne frunza galbenă mereu.

Imi tot revine 'n minte
Orașul pierdut.
Zadarnic ați înfipt drapel strein
Pe turnuri puse'n matcă românească
Zarea se 'ntunecă,
Scapără ochii cerului,
Și graiul adânc al pădurii
Vestește furtuna cea mare!

SENSUL ȘI INTERESUL CUNOAȘTERII LITERARE. Sub acest titlu domnul Basil Munteanu publică, în numărul din Martie al Revistei Fundațiilor Regale, un studiu care rezolvă mai multe probleme tot atât de actuale pe cât de interesante. Concepția diletanților dela noi după care literatura franceză e «spirituală până la madrigal, superficială și limpede până la disprețul substanței, literatură de salon, de club și de alcov», e răsturnată magistral. Cei ce cultivă această literatură cu prejudecata facilității și sub auspiciile diletantismului n'au luat contact cu esențele ei tari ci s'au oprit la spumă amăgiți de claritatea limbei franceze și neluând cunoștință că aceste semne limpezi și armonioase îmbracă înțelesuri adânc specifice spiritului francez. Concepției după care literatura în genere e cuprinzătoare de «adevăruri anecdotice și vitaliste» domnul Basil Munteanu îi pune în loc literatura-cunoaștere, dincolo de biologie și sociabilitate. Pe acest plan, al spiritului «toate elementele de ordin uman, social, realist, vitalist suferă o transfigurare totală și nu mai îndeplinesc de cât o funcțiune metaforică». Cum spune domnul Basil Munteanu în încheiere, două au fost țelurile acestui studiu: a reda literaturii în genere, o nobleță pe care tinde să o piardă și «a-i fixa un statut de persoană morală, desfăcându-i din complexul umilitor al vieții cotidiene și înălțând-o pe singurul plan care-i poate explica și justifica existența: pe planul spiritului».

VOEVODUL LEGENDAR. Domnul Emil Botta publică un poem intitulat «In groapa leilor» din care cităm câteva strofe pentru marea lor frumusețe, unde evocarea acelui legendar voevod ardelean Gelu e învăluită de o discretă poezie

«Ast cerb din vremea lui Gelu
rămurosul cap îl întinde,
și umedul bot însetat de isvoară.
Uriașescul cap luceferii prinde

Visare nebună a câte oară
îmi trimiți în somn,
ăst cerb din vremea lui Gelu
ăst domn?

Dincolo de morți, departe de vii
prin câte veacuri, hai?
arătare noptoasă, ruptă din rai,
ai trecut pân' să vii?

Știi tu cerb sau nu știi?
Departe-i, departe-i, hăt,
și nu se mai uită 'ndărăt,
ăst cerb din vremea lui Gelu.

O NUVELĂ. Domnul Al. A. Philippide publică o lungă nuvelă «Imbrățișarea mortului». Astăzi când se vorbește, și pe drept, de o criză a nuvelei, avem satisfacția de a zice: iată în sfârșit o nuvelă foarte bună. Peronagii desăvârșit conturate și cu toate că e vorba de o nuvelă fantastică, o logică a genului o face să se desfășoare cu o putere de viață ce subjugă atenția. Desigur autorul ei nu consideră scrisul un exercițiu facil și rezolvă toate problemele după o căutare care dacă s'a dovedit aici norocoasă nu exclude mai puțin o muncă remarcabilă în atelier.

Ion Bălan

ALECU RUSSO IN TRANSILVANIA. Inflăcăratele rânduri pe care i le consacră domnul Ion Breazu, în ultimul număr al revistei *Transilvania* (Aprilie 1941), lui Alecu Russo, reînvie una din cele mai eroice pagini din trecutul nostru: frământările revoluționare din 1848. Refugiat în urma neizbutirii planului de revoluție din Moldova, după un scurt popas la Cernauca lui Hurmuzachi, în Bucovina, Russo — cu *Deșteptarea României* a lui Alecsandri în traistă — pleacă în Apus.

Intâlnindu-se în drum cu alți Români, care veneau spre București, pentru a repeta aici încercarea revoluționară dela Paris, se întoarce pe Dunăre, cu gândul de a pătrunde în Moldova. Nereușindu-i planul, ia calea întoarsă, până în Banat, de unde se îndreaptă spre Sibiu. Aici întâlnește pe Bărnuțiu și participă la o manifestație de simpatie pentru Șaguna. In 15 Mai e pe Câmpia Libertății, la istorica adunare de protestare românească, a cărei înfățișare o redă plin de avânt patriotic: «Un popor întreg, de acelaș port și aceeași limbă, ca și a poporului nostru (cel moldovean), sta măreț în lumina soarelui și printre sumane se vedeau amestecate multe surtuce. Aceste surtuce acopereau pieptul tineretului de frunte, eșit din Blaj și din școalele Ardealului, tineret cu mare curaj și iubire de neamul românesc». Dela Blaj se duce la Brașov, apoi la Lugoj, întâlnind aci pe Eftimie Murgu și în fine iarăși la Sibiu, unde — auzind de revoluția din Muntenia — are o măreață viziune a neamului nostru: «O nație puternică, cu o mare, drept baricade, cu două râuri care se cheamă Dunărea și Nistru, drept încingătoare, cu sânge roman în vine. Și nu va mai fi Moldova... nici Transilvania, nici Banatul, ci o Țară Românească». Dela Sibiu pornește spre Bucovina. «In valiză, alături de favoritul său Teophile Gauthier, scriitorul francez, cu care are multă asemănare de caracter, și de câteva cântece populare, pe care le va fi strâns prin Ardeal și Banat, a așezat... și *Deșteptarea României*, 90 de exemplare din *Protocolul Adunării de la Blaj* și alte multe manifeste și acte suspecte» pentru care este dus la închisoare, unde va sta opt săptămâni și de unde va înainta două memorii pline de umor și curaj comisarului gubernial al Transilvaniei.

E aici, în acest pelerinaj neînfricat, pe care l-au trăit și alți contemporani ai lui Russo, ca Bălcescu, Alecsandri și alții, o pildă de curaj și iubire de neam din care va trebui să ne inspirăm întotdeauna.

Ion Ștefan

PORUNCA ZILEI: REDRESAREA VOINȚEI NAȚIONALE. Fața de acele evenimente care au aruncat țara în durere și rușine, în tăcerea încruntată a presei românești, isbucnește uneori, spre onoarea neamului acestuia, câte o voce de revoltă. Din adâncurile de durere în care toți ne întâlnim, ea se ridică peste capetele aplecate, bărbătească, demnă, poruncitoare. Am fost cutremurați cetind în fruntea revistei «Transilvania», rechizitorul aspru făcut regimului neputincios care a cedat streinului, spre umilirea neamului românesc teritorii rupte din patria lui. Și nemernicia de sus, împotriva căreia orice voce de protest a fost înăbușită, ne umple și astăzi de indignare. Cu vinte ce par a fi rostite într'un for roman acoperit de doliul întregului popor, scrie în cruntul amar al sufletului său, unul dintre accia ce n'au uitat icoana măreață a României. In articolul său intitulat: Porunca zilei: redresarea voinței naționale, domnul Ionel Pop denunță cu asprime și cheamă la judecata conștiinței românești ticăloșia care stăpânea viața publică dela noi în ultimul deceniu. Increzător în viitorul neamului nostru, domnia sa, face apoi să se audă chemarea, singura chemare a țării în ceasul de acum.

Să-i dăm cuvântul:

«Nația noastră a primit doar cu uimire pe acești neputincioși cârmaci, dar nu a avut răscolirea de voință, ce ar fi putut așeza în locul lor adevărați oameni de stat.

«Au urmat penibilele și umilitoarele zile de a Turnu-Severin. Până la pământ se coboară capetele celor ce s'au găsit să reprezinte atunci acest Neam românesc, iar când corabia nefastă a luat în proră valurile Dunării, ca să ducă stăpânilor răspunsul fără tăiuș, ne norociții delegați ai buimăcitei noastre cârmuiri de atunci, alergau speriați pe malul fluviului, strigând cu disperare rugăminți de reluare a «tratativelor».

«Nația noastră a rămas uluită la acest spectacol, a simțit palmele pe amândoi obrajii, a simțit fiorul extremei primejdii, — dar nu a avut învolburarea de voință, care să așeze în locul spiritului transacționist, umilitor, mândria demnității naționale și în locul cartilagelor de sub fracurile împodobite cu panglici și medalii spinarea dreaptă din tunica ostășească.

«Istoria «acelor zile» — în ce ne privește pe noi — se va scrie odată, cu toate amănuntele ei revelatoare de completă naivitate, lipsă totală de informațiuni, desorientare și desăvârșită eclipsare a sentimentului de răspundere istorică.

«Dar unde a fost oare voința acestei Nații, care să se fi ridicat împotriva ușuraticei transacționări? Unde a fost pornirea, care să înalțe «ca un om» milioanele? Nația din nou umilită, a plecat, resemnată, fruntea. Din zidul de neînvins al fortificațiilor apusene au plecat înlăcrimați soldații noștri, cărora nu li s'a îngăduit să moară pentru România lor, — au plecat spre frântura de țară tristele convoaie ale unei armate, glorioasă în trecut, râvnitoare de glorie nouă azi.

«A pornit sinistrul, nesfârșitul convoiu, al refugiaților. S'a ridicat până la cer și a pătruns până la noi țipătul de moarte al sutelor și a miilor de Români.

«In această stare de catalepsie, care a paralizat orice putință de apărare a neamului nostru, am fost aduși în chip voit, conștient, printr'o stăruitoare administrare, ani de-a-rândul, a stupefiantelor omorîtoare de voință. Otrăvirea Neamului românesc nu a încetat să se desăvârșească, ani de-a-rândul sub cârmuirea apusă la 6 Septembrie.

«Opinie publică? Minora și păcătoasa manifestare a plebei de egoiști și de idioți gușați.

«Voință națională? Nelămurită și împotmolită în sisteme reprezentative cu vădite greșeli și defecte incurabile.

«Grupări politice, închegate în jurul unor ideologii și a unor oameni? Clicării înglodate în păcate, în dosul unor nesincere programe, — care nu au contribuit cu un fir de nisip la alcătuirea României moderne.

«Oameni politici, selecționați de evoluțiunea și vicisitudinile vieții publice? Profitori de rând, pe urma cărora trebue puși toți procurorii țării.

«Presa liberă, manifestațiuni populare? Formule învechite, practice primejdioase, arme ce nu pot fi date în uzul Românilor, nepatrioți, gata să-și răstoarne și să-și vândă țara.

«Nației îi trebuia un singur lucru: stăpân, care să o cârmuiască. Nu are nici voie, nici nevoie să gândească, să se frământe, să caute soluții, să-și reverse în acțiuni publice căldura patriotismului ei, să-și strige aspirațiunile, temerile, hotărîrile. Are să tacă, să primească porunca, slugă plecată.

«Când a bătut ceasul greu, uleiul din candele se uscase demult. Izolatul strigăt de deșteptare a zguduit o clipă, fără să poată porni acțiuni, brațele nu au răspuns poruncii unei voințe. — soarta s'a îndeplinit!

«S'a îndeplinit soarta noastră?

«O asemenea soartă nu ar putea fi acceptată, nici după ce veacuri ar fi îngroșat straturile generațiilor și umbrele uitării.

«Dar marea învolburare încă nu a trecut. Uriașa încordare abia dacă și-a atins zenitul și rânduielile de până acum sunt în așteptarea judecății celei adevărate, celei definitive.

«Ca mâine, ne vom găsi în fața ei. Și în aceea zi, care într'adevăr va topi secolele în scânteerea unei clipe, va trebui să ne cucerim dreptul nostru. Datoria noastră este să ne pregătim neamul pentru a putea înfrunta greutatea crâncenă. Și înainte de toate să trezim din somnul otrăvirilor de zece ani, ceeace e întâia condițiune a biruinței, ceeace pornește și animează acțiunile mântuitoare, ceeace ridică ziduri până la cer în fața dușmanului, ceeace oprește în calea lor puhoaiele și mișcă din loc munții: voința.

«Să o trezim, să o ridicăm, să o exaltăm, prin toate mijloacele. Din voința dârză a fiecărui Român, să se închege voința națională, ca puterea ei covârșitoare să se reverse iar, cu supremă poruncă, în sufletul fiecărui Român. Să nu-i punem frâu, să nu-i punem hotare, să lăsăm să ne cuprindă cu desăvârșire întreaga ființă, întreg gândul. In ea să se coboare orice pornire, orice energie, orice tendință.

«De altă parte întreaga putere a voinței colective naționale, ca și vigoarea hotărîrilor singuratecilor Români, trebue să fie polarizate asupra unei singure probleme: Realizarea dreptății noastre. Acum, neîntârziat, în giganticul proces de așezare a neamurilor și de statornicire a icoanei pământului, care se desfășură înaintea ochilor noștri.

«Ca mâine, în răgazul și liniștea păcii și a securității, vom plivi holda de toată polomida și neghina, vom sădi arbori de rodul și umbra cărora se vor bucura copii de copiii noștri, vom împodobi preajma casei noastre însorite cu suavele culori ale miilor de flori. Vom putea scoate din dărnicia gliei și vrednicia românească belșug și înălțare.

«Rămași sfâșiați însă, vom boli veacuri, nu vom înceta să ne oblojim rănile, să ne frământăm în dureri, în încăerări, vom tânji în sărăcia ogorului nostru ciuntit, din care lacrimile și sângele ce-l vom mai vărsa nu va mai putea rodi multă vreme nici prosperitate nici înaintare.

«In văpaia voinței naționale va trebui poate să se piardă chiar și prudența.

In vremuri de cumpănă pentru națiuni, spiritul național trebue să se transforme în pasiune. Fără de febra înaltă a patimilor violente, nu pot fi trecute cu izbândă zilele de mare criză pe care le întâlnesc neamurile în evoluțiunea lor istorică. Fără de paroxismul voinței nu se înfruntă moartea, care, haină, păzește drumul gloriei și al izbăvirei!

«Porunca zilei de față este: exaltarea unitarei voinți naționale, îndreptată spre una singură, sublimă, țintă».

PRO DOMO. Intâmplarea a făcut să ne vedem, cu concursul prietenului nostru Vlaicu Bârna, colaboratori la revista «Viața Literară». In acelaș număr al revistei, în care erau de față patru dintre aceia ce fac parte din casa noastră, a apărut o notă injurioasă la adresa lui Dan Botta. Respingem limbajul violent al acelei note și protestăm împotriva neelegantei maniere prin care redacția acelei reviste a făcut posibilă, sub ochii noștri, ponosirea unuia dintre noi.

Emil Giurgiuca

REDACȚIONALE. *Acest număr apare cu întârziere, din motive neatârnătoare de voința noastră. Cetitorii ne vor înțelege. Cauza pe care o servim e sfântă și dreaptă.*

Această revistă — pe care noi am gândit-o ca un organ de afirmare a drepturilor noastre în lume, drepturi întemeiate pe un mare trecut și pe o cultură din cele mai nobile, — apare fără sprijinul oficialității. Să se știe că numai râvna curată și înflăcărarea câtorva oameni o fac să apară.

DACIA

COMITETUL DE DIRECȚIE
OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU
DAN BOTTA
EMIL GIURGIUCA

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
STR. DIONISIE 65, BUCUREȘTI, II.
Tel. 2.36.38.

ABONAMENTUL PE ȘASE LUNI:

PENTRU PARTICULARI:	150 LEI
PENTRU INSTITUȚII:	500 LEI
PENTRU SPRIJINITORI:	1000 LEI

12 LEI EXEMPLARUL

„BUCOVINA" I. E. TOROUȚIU, BUCUREȘTI